Flavius Guiaş

A FI SAU A NU FI … MODERN

– însemnări dintru începutul unui nou veac creştin –

Antimis
Editura virtuală

Cuvânt de început

Însemnările care alcătuiesc conţinutul acestei cărţulii au constituit la vremea lor simple atitudini publicistice. Ele s-au plămădit în mod disparat de-a lungul ultimilor doi ani de zile şi, prin natura împrejurărilor, au circulat până acum doar în mediul unui public care nu poate fi caracterizat altfel decât drept unul restrâns. Constatarea că punându-le împreună, aceste texte se întregesc şi se luminează reciproc, precum şi receptivitatea faţă de ele a unor înalte personalităţi ale Bisericii noastre şi a prietenilor de la Fundaţia "Antimis", m-au încurajat să apelez la acest cadru pentru publicarea lor şi sub forma de faţă.

Sunt dator aşadar cu o lămurire asupra selecţiei cuprinse aici.

Autorul nu este nici literat, nici teolog, nici filosof, specialitatea sa venind dinspre "ştiinţele exacte". Ca atare, eseurile de faţă nu au pretenţia de a se încadra în rigorile academice specifice acestor domenii. În acest mod se poate câştiga însă libertatea unei apologii şi a unei mărturisiri de credinţă sincere şi directe, imposibilă în condiţiile unor constrângeri care ar impune detaşarea sau "obiectivitatea".

Trebuie spus din capul locului că toate rândurile adunate aici sunt scrise sub impulsul unui ideal plin de speranţă. Nu un "ideal" abstract oarecare, ci acela al transformării omului prin credinţă şi prin el a întregului său mediu social. Iar "speranţa" amintită nu este una de natură utopic-naivă, cum că asemenea transformări s-ar putea petrece de azi pe mâine, mai ales în condiţiile lumii moderne de azi. Ea exprimă mai degrabă o încredere nemărginită în acele posibilităţi latente ale persoanei umane care rodesc doar atunci când omul trăitor "în lume" îşi asumă adevărata sa menire: aceea de colaborator al lui Dumnezeu, *"căci noi împreună-lucrători cu Dumnezeu suntem..."* ***(1.Cor, 3,9)***

Pentru îndreptăţirea acestei atitudini există suficiente temeiuri şi modele, atât în cadrul tradiţiei creştine în general, cât şi a celei româneşti în particular. Cititorul va descoperi cu siguranţă o parte din ele încă de la lectura primelor texte. Cealaltă parte, care nu se poate distinge explicit, dar care şi-a pus o pecete hotărâtoare pe formaţia autorului, o constituie acele modele vii care l-au călăuzit pe drumul credinţei, drum pe care a apucat, asemeni multor altor tineri, abia după ce poporul român şi-a recucerit libertatea cu preţul sângelui. Această tendinţă adânc înrădăcinată în structura noastră sufletească este simptomatică. Tinerii români de azi descoperă şi se îndreaptă către aceleaşi valori spirituale pentru care au fost închişi şi au suferit tinerii de acum mai bine de o jumătate de veac. Dintre aceşti oameni, care au dăruit multor tineri din zona Banatului –printre care şi mie- din preaplinul credinţei lor, i-aş aminti cu recunoştinţă pe părintele meu duhovnic Ioan Negruţiu, pe socrul meu Marcel Cazacu, laolaltă cu mulţi alţii.

Ordinea acestei selecţii nu este cea cronologică a scrierii lor. Punctul de plecare, ceea ce se constituie în "prologul" acestei cărţi, reprezintă o privire în sufletul omului, mai precis

în structura sa interioară. Reuşim noi oare să conştientizăm cu adevărat că suntem zidiţi după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu?

La rândul său, “epilogul” nu este altceva decât surprinderea sensului de mişcare al istoriei pe care o trăim cu toţii aici şi acum, sens determinat tocmai de această alcătuire lăuntrică a contemporanilor noştri. Dar câţi realizăm Cine este de fapt Alfa şi Omega, Începutul şi Sfârşitul acestei curgeri temporale ce se varsă în veşnicie?

Celelalte texte se găsesc plasate undeva între aceste două hotare, încercând să articuleze asupra universului interior şi exterior al omenirii de azi o viziune străjuită în permanenţă de prezenţa –fie ea manifestă, fie tainică- a Creatorului tuturor celor văzute şi nevăzute.

Las pe seama altora încadrarea acestei concepţii pe care am schiţat-o aici sumar şi care străbate paginile de faţă practic de la început până la sfârşit. Ceea ce am încercat în ele este mai degrabă transmiterea unei stări de spirit. Manifestată îndeosebi ca o atitudine de *prezenţă* în mijlocul lumii contemporane, căreia să nu-i ignore tendinţele şi frământările, ea este inspirată în acelaşi timp din permanenţele tradiţiei creştin-ortodoxe care ne defineşte şi pe noi, românii.

Alunecarea pe panta rigorismului este o posibilitate şi un risc care însoţeşte în mod inevitabil un asemenea demers. S-ar putea aduce citate imbatabile din Sfinţii Părinţi ai Bisericii care să anatemizeze practic toate aspectele decadente specifice lumii de azi. Păcatele firii omeneşti nu sunt de dată recentă, fiind aceleaşi dintotdeauna. Dar să nu uităm un lucru: această tradiţie s-a cristalizat într-o lume a cărei concepţie de viaţă era integral creştină şi care a combătut cu cerbicie orice abatere sau tendinţă care risca să-i submineze temeiurile. Ceea ce astăzi pare a fi regula, extinzându-se pe o scară generalizată, în trecut era simpla excepţie. Până şi ereticii credeau în Dumnezeu, chiar dacă credinţa lor era una greşită.

Viziunea care domină lumea în ziua de azi este însă una seculară, dacă nu una de-a dreptul materialist-atee. De aceea, o critică parţială, oricât de bine fundamentată, nu va putea avea acel efect tămăduitor pe care mustrarea la adresa unei abateri sau a alteia l-ar avea într-un univers pătruns în totalitate de valorile creştine. Asemenea atitudini pot duce cel mult la pretexte pentru izolarea de o lume pe care n-o înţelegem şi care refuză la rându-i să ne înţeleagă.

Or, nu aceasta este Calea. Mântuitorul nu a venit doar pentru cei drepţi sau doar pentru un grup de "aleşi", pe care să-i salveze cu titlu de exclusivitate din marasmul unei lumi viciate. Şi nici nu a venit pentru a mântui lumea doar de unele păcate. Dimpotrivă. El a venit pentru a cuceri în sens spiritual *întreaga omenire*, adresând apostolilor şi mărturisitorilor Săi din veac îndemnul: *"Îndrăzniţi! Eu am biruit lumea!"* ***(Ioan 16,33)***

Aşadar, ce ne împiedică să îndrăznim? Ce ne împiedică să începem chiar cu propria noastră persoană, biruind mai întâi obtuzitatea, scepticismul şi nepăsarea din noi, înlocuindu-le cu virtuţile creştine ale credinţei, speranţei şi dragostei?

Eseurile de faţă nu sunt studii de teologie şi nu doresc să se substituie sau să stea pe acelaşi plan cu Tradiţia şi cu învăţăturile Bisericii. Ele sunt simple pagini plămădite în anii de început ai unui nou secol şi mileniu. E încă prea devreme pentru a putea percepe şi altceva dincolo de semnificaţia banală, pur calendaristică, a trecerii acestui prag. Dar un ochi treaz şi o atenţie îndreptată înspre semnele şi culorile ce ne înconjoară parcă se impune, totuşi.

Dacă gândurile împărtăşite aici vor reuşi să provoace o cât de mică scânteiere în această direcţie în sufletul celui care le citeşte, atunci ele îşi vor fi atins pe deplin scopul.

Decembrie 2002

Prolog: dimensiuni ale existenţei omeneşti

Omul contemporan şi-a pierdut profunzimea trăirii şi limpezimea privirii spirituale, vieţuind în sfera din ce în ce mai opacă şi mai aglomerată a agitaţiilor cotidiene. Actele sale sociale sau politice sunt la rândul lor lipsite de o viziune în stare să se ridice deasupra orizontului material, trădând un optimism facil, aproape naiv s-ar putea spune. Drumul exterior pe care şi-l croieşte omenirea nu mai urmăreşte o finalitate transcendentă, care să iasă din planul orizontal al istoriei. Pe plan sufletesc peisajul apare la fel de dezolant. Căile labirintului care duce către centrul existenţial al fiinţei umane sunt astupate cu noroiul vieţii tumultoase de zi cu zi. Omul s-a înstrăinat atât de esenţa sa lăuntrică, cât şi de menirea sa metafizică. Dar cel mai trist este faptul că el rămâne prizonier în sfera opacă şi superficială în care a intrat în mod deliberat, ajungând să nu-şi mai pună nici măcar problema atingerii unor realităţi mai profunde, fie înlăuntrul, fie în afara sa.

Omul care se consideră "măsura tuturor lucrurilor" aleargă neîncetat după cunoaşterea de sine, nedându-şi seama că pentru a şi-o *reînsuşi*, nu este nevoie decât de un efort de voinţă şi de o privire rugătoare şi smerită îndreptată înspre tăriile cerului. Nu se poate spune că omul nu a fost prevenit sau că nu a fost îndrumat pe această cale. Dar profeţii au strigat în pustiu. În 1927, în scrierea sa de mare succes la acea vreme ***"Un nou Ev Mediu"***, filosoful rus Nikolai Berdiaev punea acestei stări de lucruri un diagnostic fără echivoc*:"Umanismul, el însuşi, îşi primeşte adevărata sa umanitate de la creştinism.*

Antichitatea nu era capabila să i-o dea. Dar umanismul, în dezvoltarea sa, a separat umanitatea de fundamentele sale divine. Şi iată că atunci când umanismul -la sfârşit- a despărţit pe om de divinitate, el s-a întors, în acelaşi timp, împotriva omului şi s-a pus să distrugă chipul acestuia; pentru că omul este chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Când omul nu a mai vrut să fie decât chipul şi asemănarea naturii -adică un om natural- el s-a supus, prin aceasta, chiar forţelor elementare inferioare şi şi-a înstrăinat chipul. Omul este din nou hărţuit de demonii în faţa cărora este neputincios a le rezista şi de care nu se poate apăra. Centrul spiritual al personalităţii omeneşti s-a pierdut. Întoarcerea umanismului contra omului constituie tragedia timpurilor moderne."

De atunci au trecut mai bine de trei sferturi de veac, însă *"omul vremii noastre nu are timp"*, ne spune Ernest Bernea. *"El nu are timp pentru sine, pentru familie, pentru prieteni, pentru nimeni, nu are timp să cugete, să lucreze, să se odihnească, nu are timp să trăiască. Şi-a pus rotiţele lui Mercur la picioare şi i-a dat drumul"* ***("Cel ce urcă muntele")***. Golul sufletesc, o adevărată cavernă care a săpat în substanţa lăuntrică a omului, este umplut cel mai adesea cu surogate efemere, fără consistenţă. *"Nouă, oamenilor de azi, ne lipseşte răgazul sufletesc, nu mai putem sta de vorbă cu noi înşine, nu mai putem fi stăpâni la noi acasă, adică în interiorul nostru"*, continuă gânditorul român.

Ce ar trebui să se întâmple, ce zguduiri ar trebui să se producă pentru ca omul să-şi recâştige plenitudinea sufletească, să dobândească acea stare infinit mai autentică şi mai apropiată adevăratei sale naturi, pe care o invocă şi Ernest Bernea*:"Pe omul bogat sufleteşte şi stăpân pe rosturile sale proprii şi de îl doare viaţa, el o ştie îndruma către un act de creaţie. Purtat de aceleaşi doruri albastre ale salvării, el face să rodească bogat fiece clipă, fiece suflu până la temeliile lumii şi ale sufletului său însuşi. Acest om nu e frânt niciodată; el bea din plin, fără oprire, aburii calzi şi aromaţi ai vieţii. Poate fi trudit, poate fi întristat, dar niciodată nerodit, sfărâmat; el poate avea dureri că-i om, rămas om, alungat de doruri peste puterile sale, dar lui nu-i este furată clipa, stinsă prezenţa spiritului creator şi, în acest fel, înlăturată viaţa în condiţiile potrivite naturii şi destinului său propriu"* ?

Într-un dialog imaginar între cei doi mari gânditori creştini amintiţi mai devreme, un posibil răspuns al lui Berdiaev la întrebarea cum îşi poate regăsi fiinţa umană tăria şi sensul ar putea suna: *"Avem puternice motive să credem că puterile creatoare ale omului nu pot fi regenerate şi identitatea omului restabilită decât printr-o nouă epocă de ascetism religios. Numai o astfel de epocă, singură o astfel de epocă, revenind la sursele spirituale ale omului, va putea să concentreze toate puterile acestuia şi să împiedice ca identitatea sa să se pulverizeze cu totul. Omul trebuie să ajungă la aceasta, ajuns odată la culmea istoriei sale noi. Nu mai trebuie să se bizuie pe o nouă renaştere de nici un fel dupa secătuirea puterilor sale spirituale, după rătăcirea în pustiul vieţii, după zguduirea aşa de puternică a identităţii omeneşti. Dacă ar trebui să se stabilească o analogie, ar trebui să se spună atunci că ne apropiem nu de Renaştere, ci de un început întunecos de Ev Mediu şi că va trebui să trecem printr-o nouă barbarie civilizată, printr-o nouă disciplină, printr-un nou ascetism religios, înainte de a vedea născând zorile unei noi şi inimaginabile Renaşteri."*

Ce înseamnă această regăsire, această posibilă transformare, decât urmarea unui "îndemn la simplitate"? Pentru a-şi reînnoda legăturile cu absolutul, omul trebuie să-L caute pe Dumnezeu prin rugăciunea şi prin fapta sa*: "Rugăciunea este dăruire totală, tainică legătură cu datele permanente ale firii, liberă supunere a durerilor creatoare, înălţător contact cu Dumnezeu. Liniştea şi bucuria ce o întovărăşesc sunt semnele acestei rodnice legături şi ale propriei noastre depăşiri. Adevărata viaţă interioară se întreţine prin faptă. Credinţa fără faptă e ca o floare fără rod: se arată într-o frumuseţe trecătoare. Omul viu mână paşii iuţi pe drumurile creaţiei; făptură a lui Dumnezeu, devine părtaş la lucrarea dumnezeiască."* ***(Ernest Bernea – "Îndemn la simplitate")***

Legăturile cu eternitatea au fost rupte prin revolta omului care pretindea că este înlănţuit de ele. Omul s-a descătuşat, apucând-o pe panta libertăţii anarhice, uitând că după deschiderea porţilor cerului, acum două milenii, când Dumnezeu a luat trup omenesc, a existat şi o mână de oameni care L-a urmat în deplină libertate. Uitare care înseamnă de fapt o nouă răstignire a Sa. A fi liber nu înseamnă însă a fi "liber de Dumnezeu", afirmă Berdiaev: *"Conştiinţa, morala, artele, statul, economia trebuie să devină religioase, în mod liber însă, şi din interior, iar nu prin constrângere. Nici o teologie nu conduce din afară procesul conştiinţei mele şi nu îmi impune norme. Conştiinţa este liberă. Însă nu mai pot realiza scopurile conştiinţei fără să ma întorc spre experienţa religioasă, fără o iniţiere religioasă în misterele existenţei. În aceasta sunt deja un om al Evului Mediu, nu un om al istoriei moderne. Nu caut autonomia religiei, caut libertatea în religie. Nici o ierarhie eclesiastică nu conduce şi nu regularizează azi viaţa socială şi viaţa statului. Nici un clericalism nu va putea să folosească forţa externă. Nu pot recrea statul şi societatea, supusă însă descompunerii, decât în numele principiilor religioase. Eu nu caut autonomia statului şi a societăţii în religie. Nu vreau, pentru nimic în lume, să fiu eliberat de Dumnezeu, vreau să fiu liber în Dumnezeu şi pentru Dumnezeu."*

Sensul adevărat al libertăţii cu care l-a înzestrat Dumnezeu pe om nu poate fi acela care duce la autodegradarea spirituală a fiinţei sale. Un om într-o condiţie deteriorată, în care s-a împins de unul singur, nu-şi mai poate însuşi chemarea deplină a libertăţii. Un asemenea om nu poate decât să-şi anuleze treptat propria libertate, secătuindu-şi astfel posibilităţile creatoare. Căci a fi cu adevărat liber înseamnă a crea, a făptui. Înseamnă a dărui continuu, fără a te consuma. Înseamnă a arde, sporind totodată sufleteşte. Acesta este sensul autentic al libertăţii omeneşti. Iar fapta de creaţie a omului poate fi înţeleasă *"pe de-o parte în sens material, aşa cum apare în viaţa mecanică actuală, când omul lucrează ca o maşină: materie din materie, elemente, funcţiuni, scopuri materiale. Pe de altă parte, fapta poate fi privită în sensul ei spiritual, ca o funcţiune a ordinii superioare, a destinului nostru de oameni. În acest fel, a făptui înseamnă a fi activ interior, a rodi pe calea credinţei şi dragostei, înseamnă creaţie. Fapta în înţeles de colaborare a omului la opera lui Dumnezeu, este legată de sensul adânc şi permanent al trecerii omului prin lumea aceasta. Omului nu-i este îndeajuns să cunoască cuvântul lui Dumnezeu, nu-i este de ajuns să aibă credinţă şi să dea ascultare înnoirii, ci trebuie să lucreze neobosit, să fie un "împlinitor cu fapta"."* ***(Ernest Bernea – "Îndemn la simplitate")***

Mai este omenirea de astăzi în stare să urmeze asemenea îndemnuri? Pentru câţi dintre noi înseamnă ele cu adevărat ceva? Câţi dintre noi luăm aminte la ele, înainte de a ieşi din nou în tumultul de afară, agitându-ne şi alergând zi de zi după efemere "realizări" exterioare?

Despre principiul unirii minţii cu inima

Meditând asupra semnificaţiei mereu actuale a faptului Întrupării Domnului, ne reamintim că tradiţia Bisericii ne învaţă că *"Dumnezeu s-a făcut om, pentru ca omul să devină dumnezeu"*. Dar cum se poate înălţa o creatură muritoare la un statut pe care aproape că nici nu îndrăznim a-l concepe? Ce anume permite această transfigurare? Unde anume, înlăuntrul nostru, se produce o asemenea transformare? Pentru aceasta va trebui să înţelegem semnificaţia acordată de învăţătura Bisericii termenului de "inimă".

Inima, privită sub aspect spiritual, reprezintă conform tradiţiei ortodoxe centrul existenţial al persoanei umane. De aici ţâşnesc toate facultăţile şi manifestările omeneşti cum ar fi gândurile, raţiunea, voinţa, sentimentele. *"Omul bun, din vistieria cea bună a inimii sale scoate ce este bun; iar omul rău din vistieria cea rea a inimii sale scoate ce este rău. Că din prisosul inimii îi grăieşte gura."* ***(Luca 6,45)***

În inima omului este imprimată icoana chipului lui Dumnezeu. Aici se află lăcaşul care primeşte grăuntele de muştar al împărăţiei cerurilor: *"împărăţia cerurilor este înlăuntrul vostru."* ***(Luca 17,21)***

În acest lăcaş al inimii, atunci când este purificat de zgura păcatelor, străluceşte chipul divin din om în splendoarea sa originară, împlinind asemănarea cu Creatorul atotputernic: *"Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu."* ***(Matei 5,8)***

Cuvintele de mai sus cuprind succint toată concepţia răsăriteană asupra originii, existenţei şi sensului fiinţei umane. Omul înseamnă aşadar mult mai mult decât un animal dotat cu raţiune şi liber arbitru. Cu toate acestea, "omul modern" refuză să-şi însuşească acest adevăr şi consecinţele care decurg din el. Inima ca centru spiritual îi este complet necunoscută, facultăţile ei manifestându-se în direcţii opuse adevăratei sale naturi.

Patimile trupeşti şi sufleteşti întinează strălucirea chipului divin din om, iar raţiunea orgolioasă îşi reneagă adevăratul temei, ipostaziindu-se într-o entitate autonomă. Din moment ce puterile şi lucrările fiinţei umane îşi ignoră centrul spiritual din care ţâşnesc, nu e de mirare că vremurile pe care le trăim sunt marcate în acelaşi timp de un hedonism şi de un raţionalism împinse până la extrem. Mai mult, această opacitate duce adesea la conflicte schizofrenice între partea raţională şi cea afectivă a omului. Nemaifiind percepută legătura, temeiul lor comun, aceste atribute ale fiinţei umane tind adesea să o ia razna în direcţii opuse. Psihologi, psihanalişti şi psihiatri încearcă prin mijloace şi teorii care mai de care mai sofisticate să rezolve enigma fiinţei umane, să-i cunoască abisurile sufleteşti, să-i restabilească echilibrul interior. Ceea ce se poate obţine prin aceste metode pur raţionale poate fi însă cel mult o cunoaştere parţială, atunci când nu se ajunge la una de-a dreptul falsă.

Un remarcabil punct de plecare pentru adevărata cunoaştere de sine a omului, în special a celui modern, îl poate constitui replica Sfântului Grigorie Palama adresată lui Varlaam în cadrul disputei isihaste din secolul al XIV-lea. Cei care cunosc amănuntele teologice ale acestei dispute se vor gândi de îndată la "vederea luminii necreate", la "îndumnezeirea prin har" sau la teologia "energiilor divine necreate". Este adevărat că acestea repezintă încununarea trăirii mistice a celor ce se învrednicesc de asemenea daruri divine. Dar începutul oricărui urcuş ascetic trebuie să fie unul umil, care să plece de la *cunoaşterea de sine* a omului aşa cum a fost ea experiată în viaţa lor duhovnicească de către stâlpii Bisericii care sunt Sfinţii Părinţi. Dacă procedăm altfel, încercând să "ardem" etapele fireşti, riscăm ca toată apoteoza teologiei mistice ortodoxe să fie pentru noi o magnifică formulă, dar redusă la un simplu şablon raţional, lipsindu-ne orice înţelegere spirituală a ei, ca să nu mai vorbim de distanţa ce ne separă de experierea ei propriu-zisă.

Cum poate avea loc aşadar adevărata cunoaştere de sine a omului în accepţiunea sfinţilor care au *trăit* fiecare treaptă a acestui urcuş spre unirea cu Dumnezeu?

"Noi însă nu socotim cunoştinţa dobândită prin raţionamente şi silogisme drept adevărata opinie despre lume, ci pe aceea care e dovedită prin fapte şi viaţă, care singură e nu numai adevărată, ci şi sigură şi neschimbată; orice raţionament, se spune, e răsturnat de un alt raţionament; viaţa însă, cine o răstoarnă? Ba socotim că nici pe sine însuşi nu se poate cunoaşte cineva prin metodele distincţiunii, silogismului şi analizei, dacă nu-şi curăţă mintea printr-o căinţă obositoare şi printr-o asceză susţinută, de orice vanitate şi răutate. Căci cine nu-şi face mintea astfel, acela nu-şi dă seama, cu toate cunoştinţele lui, de micimea proprie, lucru care formează un început bun pentru a se cunoaşte pe sine însuşi." (Sf. Grigorie Palama –cf. ***Viaţa şi învăţăturile Sf. Grigorie Palama*** *de Dumitru Stăniloae, Ed. Scripta, 1993, p.185)*

Cunoaşterea cea mai sigură se dobândeşte aşadar tocmai prin această experienţă a trăirii spirituale, în primul rând printr-o purificare de păcate, iar nu prin speculaţii ale unei raţiuni care s-a înstrăinat de propriul temei. În loc să vagabondeze în căutarea unor răspunsuri iluzorii, facultatea raţională a omului trebuie să se reîntoarcă smerită la matcă, înspre centrul existenţial a cărui lucrare este, mai precis în *inimă*:

"Voind deci să examinăm şi să îndreptăm puterea noastră mintală cu cea mai scrupuloasă vigilenţă, prin ce am examina-o dacă nu ne-am aduna mintea revărsată prin simţuri afară şi n-am mâna-o spre cele dinăuntru şi spre inima însăşi, ***cămara cugetărilor****." (Sf. Grigorie Palama, op.cit, p.168)*

Interiorizarea minţii în inimă dezvoltă în om un simţ spiritual care prefigurează "cununa luptei virtuoase":

"Inima dreaptă, zice Solomon, caută o simţire (Pilde 27,21), pe care acelaşi o numeşte, în alt loc, spirituală şi divină. Spre această simţire toţi Părinţii îndeamnă zicând: "Mintea spirituală e îmbrăcată fără îndoială într-un simţ spiritual, care fiind şi nefiind în noi, să nu încetăm a-l căuta." Vezi că chiar când vrea să se opună cineva păcatului sau să dobândească virtutea sau să obţină cununa luptei virtuoase, sau mai bine zis simţul cel spiritual ca arvună a cununei pentru lupta cea virtuoasă, chiar în cazurile acestea e necesar să-şi adune mintea înlăuntrul trupului şi înlăuntrul său?" (Sf. Grigorie Palama, op.cit, p.168)

Aceasta este treapta a doua a urcuşului spre desăvârşire, cea în care lucrările minţii sunt filtrate prin simţirea inimii. Mintea îşi regăseşte adevăratul temei, pătrunzând astfel în tainele vieţii spirituale într-un mod ce depăşeşte cunoaşterea pur raţională. Prin această întoarcere către sine însăşi, mintea omenească poate fi pregătită pentru a-L contempla pe Dumnezeu.

"Noi însă nu numai că suntem în trup şi în inimă, ci şi mintea însăşi o mânăm înăuntru. Condamne-ne deci cei ce întreabă cum ar putea mâna cineva mintea înăuntru, când ea nu e separată de suflet, ci chiar e în el. Aceştia nu-şi dau seama că altceva e fiinţa minţii şi altceva e lucrarea ei. (...) Căci neprimind adevărul simplu al învăţăturii duhovniceşti, cei excitaţi şi exercitaţi de dialectică spre contraziceri, cum spune Sfântul Vasile cel Mare, schimbă puterea adevărului în probabilitatea sofismelor cu ajutorul contrazicerilor falsei cunoştinţe. Numai aşa pot lucra cei ce, fără a fi duhovniceşti, pretind să distingă şi să înveţe cele duhovniceşti. Căci desigur n-au uitat că mintea nu e ca vederea, care pe celelalte le vede, pe sine însă nu, ci ea acţionează şi asupra celorlalte când are trebuinţă să le cerceteze, acţiune numită de Dionisie cel Mare ***mişcare în linie dreaptă****, dar se întoarce şi acţionează şi asupra sa, când se priveşte pe sine, acţiune* ***numită mişcare circulară****. Lucrarea aceasta din urmă a minţii e mai înaltă şi mai proprie pentru ea, prin aceasta ridicându-se mintea uneori deasupra sa şi* ***se împreună cu Dumnezeu****." (Sf. Grigorie Palama, op.cit, p.169)*

Această unire mistică cu Dumnezeu, al Cărui Har coboară şi învăluie întreaga fiinţă a omului care s-a învrednicit de ea, constituie apoteoza vieţii creştine. E un "sfârşit fără de sfârşit", căci această înaintare către Dumnezeu nu are hotar. Ea nu se încheie niciodată. Omul se spiritualizează în totalitatea sa, focalizându-şi în inimă, în centrul său existenţial, atât mintea, cât şi toate afectele, simţurile şi dorinţele naturale.

“Nu numai că întreaga parte poftitoare a sufletului meu ai cultivat-o pentru Tine, ci şi orice scânteie din trup a acestei pofte, ***întorcându-se către izvorul ei****, s-a aprins după Tine, s-a legat de Tine, s-a lipit de Tine.” (Sf. Grigorie Palama, op.cit, p.172)*

Omul sfinţit devine părtaş prin întreaga sa fiinţă la dumnezeire, unindu-se în mod negrăit cu slava necreată a lui Dumnezeu, cu energiile ce ţâşnesc în mod etern din natura Sa nepătrunsă.

“Când văd cuvioşii bărbaţi în ei înşişi acea lumină dumnezeiască –şi o văd când se învrednicesc de împărtăşirea îndumnezeitoare a Duhului Sfânt, când îi cercetează negrăit razele desăvârşitoare- atunci văd însuşi veşmântul îndumnezeirii lor, mintea lor fiind umplută de slavă şi de strălucirea nespus de frumoasă ce izvorăşte din harul Cuvântului, aşa precum trupul Cuvântului s-a umplut de slavă pe munte prin lumina dumnezeiască ce izvora din dumnezeirea Lui. Căci slava pe care a dat-o Tatăl Lui, a dat-o şi El celor ce ascultă de El, cum spune cuvântul Evangheliei, şi a voit ca să fie aceştia cu El şi să vadă slava Lui. (Ioan 17, 22-24)”(Sf. Grigorie Palama, op.cit, p.178)

Cuvintele de mai sus nu intenţionează a fi un “ghid practic de îndumnezeire". Aşa ceva nici nu este posibil. Citatele alese din scrierile sfântului Grigorie Palama au doar menirea de a pune în lumină adevărata învătătură despre rostul şi natura autentică a omului, pe care majoritatea semenilor noştri din ziua de azi o uită sau o ignoră. Concret, această coborâre a minţii în inimă se realizează sub îndrumarea unui duhovnic, practicând cunoscuta "rugăciune a inimii" şi nu citind despre experienţele altora.

Mulţi se vor întreba atunci ce semnificaţie pot avea toate acestea pentru omul zilelor noastre, căci cei care ajung în final la vederea lui Dumnezeu sunt oricum o minoritate infimă? Ce relevanţă poate avea atunci această posibilitate pentru marea masă a oamenilor care trăiesc în societate, nicidecum într-o mănăstire sau în pustnicie?

Şi totuşi, acest principiu al unirii minţii cu inima are o însemnătate mult mai largă decât o bănuiesc unii. Putem, înainte de toate, să conştientizăm prezenţa inimii noastre ca centru spiritual. Ca urmare, putem cu toţii -chiar suntem chemaţi către aceasta- să practicăm virtuţile care izvorăsc din "cămara cea bună a inimii noastre", cum spune evanghelistul. Atunci când ne rugăm, atunci când participăm la Sfânta Liturghie, atunci când jertfim ceva, atunci când iubim, atunci când făptuim sau atunci când creăm din punct de vedere intelectual sau spiritual, să o facem mereu din inimă, iar nu din raţiune pură, calcul contabil sau inerţie.

M-aş opri aici îndeosebi asupra laturii creatoare a fiinţei umane, care în vremurile noastre rătăceşte departe de centrul său existenţial, producând opere de o sterilitate dezolantă. Se încearcă fără succes suplinirea lipsei de substanţă spirituală printr-o abundenţă de citate livreşti, artificii stilistice sau ingeniozităţi preţioase. Se caută mereu "originalitatea", fie a stilului, fie a concepţiei. Dar, în loc de a căuta să fim "originali" cu orice preţ, am face mai bine să încercăm să fim *personali*, ceea ce este cu totul altceva. Fiinţa umană devine *persoană* abia atunci când conştientizează prezenţa chipului lui Dumnezeu din inima sa. Iar odată ce ne trecem gândurile şi cuvintele prin inimă, creaţiile

capătă amprenta inconfundabilă şi unică a *persoanei* noastre. Strict vorbind, orice scriere sau creaţie inspirată din tradiţia creştină nu face decât să repete ceea ce s-a mai spus deja, şi încă de nenumărate ori. Dar ceea ce iese cu adevărat din inimă, merge la rândul său în inima celui care se împărtăşeşte din gândurile şi ideile transmise sub o formă sau alta. Fără această comunicare spirituală, fără această comuniune sau cuminecare dintre inimile oamenilor, nu ar putea exista o tradiţie vie, ci doar litera moartă pe care riscăm s-o venerăm în chip idolatru, uitând unde este adevăratul sălaş al împărăţiei lui Dumnezeu.

Se poate spune pe drept cuvânt că acest principiu al unirii minţii cu inima este specific, mai mult chiar, este chintesenţa spiritualităţii creştinismului răsăritean. Mulţi consideră că deosebirile faţa de creştinismul apusean, care separă trăirea şi raţiunea, sunt astfel insurmontabile. Dacă raportăm ortodoxia separat la catolicism şi la protestantism, s-ar putea ca aşa să stea lucrurile. Şi totuşi, se pot găsi şi în apus germenii unei posibile apropieri, sau cel puţin a unei concepţii familiare nouă, celor din răsărit. Inutil să menţionez că acest apus s-ar putea să nici nu conştientizeze aceasta, lăsând să cadă în uitare acele spirite (mult prea "ne-moderne") care ar putea contribui la o mentalitate ecumenică aptă să rodească cu adevărat. O întâmplare fericită ne-a prilejuit descoperirea operei scriitorului, poetului si filosofului religios german care a fost Friedrich Alfred Schmid-Noerr (1877-1969). Ascendenţa sa religioasă ambivalentă, tată catolic şi mamă evanghelică, i-a format o structură spirituală particulară, cu care noi cei din răsărit suntem familiari.

Nu este aici cadrul potrivit pentru a insista cu amănunte asupra scrierilor lui Schmid-Noerr, care zac probabil neluate în seamă pe rafturile bibliotecilor. Dar un fragment din arta sa poetică frapează şi ne pătrunde, de parcă răsăritul şi apusul creştin nu ar fi despărţite de prăpastia unor secole întregi de mentalităţi şi concepţii esenţial diferite: *"Was das rasche Wort erdacht/ Muss zuerst ins Herz sich senken. /Nur aus Schweigens tiefster Schacht /Will sich der Kristall uns schenken! // So gedachtes, wird Gedicht. /Es verwandeln sich Gedanken /Wenn der Liebe innres Licht /Leuchtet in kristallnen Schranken."*

În traducere liberă: gândurile iuţi care ne străfulgerează mintea trebuie să se coboare mai întâi în inimă. Doar de acolo, din adâncurile tăcerii, ni-se dăruieşte cristalul. Astfel, cugetarea devine vers, gândurile fiindu-ne transfigurate atunci când lumina lăuntrică a dragostei luminează în cămara cristalină (a inimii).

În câteva scurte expresii poetice ni-se descrie aici o mistică foarte ... ortodoxă: puritatea cristalină a inimii, iluminarea lăuntrică prin lumina dragostei, coborârea minţii în inima astfel purificată şi iluminată. Iată deci că modelul unirii minţii cu inima poate servi şi ca o punte de legătură între cele două părţi ale Europei creştine, dacă ele vor conştientiza într-o bună zi pe deplin acest lucru.

A fi sau a nu fi …modern

"Cu adevărat în afara modernităţii nu se află decât cel pentru care afirmaţia "Viu este Domnul Dumnezeul nostru" a devenit o ***realitate istorică*** *necesară. Aici fiecare cuvânt este important. Contează atât faptul că Dumnezeu ESTE, că Dumnezeu care e principiul universal, este VIU, că Dumnezeu este DOMNUL şi că este al NOSTRU – al oamenilor vii, muritori, concreţi, irepetabili. Nu 'zeul' şi nici 'zeii' ne mai pot salva. Ci numai Dumnezeu."(****H.R. Patapievici - "Omul recent"****)*

Pentru a putea ajunge la această mărturisire de credinţă a autorului *"Omului recent"* , cititorul trebuie să străbată densitatea a nu mai puţin de 125 de pagini de excurs filosofic menit să pregătească terenul, pagini în care sunt desluşite sistematic geneza şi mecanismele "modernităţii". Într-o exprimare lapidară, aceasta este înţeleasă de către H.R. Patapievici esenţialmente ca o pierdere de substanţă spirituală odată cu fiecare progres ce are loc în plan material. Modernitatea nu este aşadar altceva decât procesul de demontare treptată, bucată cu bucată, a afirmaţiei *"Viu este Domnul Dumnezeul nostru"* până la golirea ei completă de orice conţinut. Pentru a *nu fi modern*, e necesară aşadar o aderenţă interioară *integrală* la acest crez. Restul cărţii are un caracter mai mult descriptiv, constituindu-se într-o frescă detaliată şi o critică plină de acribie a manifestărilor fenomenului modern. Este dificil, dacă nu imposibil, de a realiza un comentariu succint al acestei monumentale lucrări care este "Omul recent". Cel mai pertinent rezumat îl constituie, fără îndoială, chiar "cuvântul înapoi" care conţine transcrierea unei conferinţe unde autorul îşi trece în revistă practic întreaga carte, revelând în mod comprehensibil şi pe un număr restrâns de pagini mecanismul înlănţuirii ideilor şi logica arhitecturii interne a lucrării.

Ducând în spate balastul unui instrumentar fără excepţie "modern", autorul realizează admirabilul tur de forţă al depăşirii modernităţii prin ea însăşi, fără "ajutor" din afară. Nu se poate să nu sară în ochi rolul absolut marginal pe care îl joacă sursele "tradiţionale" în cadrul opulentei bibliografii de la finalul lucrării. *"Nu sunt un modern, pur şi simplu, ci un modern tulburat" (p.441)*. Astfel sună autocaracterizarea unui H.R. Patapievici ajuns la capătul călătoriei. O stare sufletească ce se aseamănă sedimentelor de zgură de pe faţa şi salopeta unui miner care a depus un efort titanic la săparea unui tunel prin pântecele modernităţii ieşind, în final, la Lumină. Reziduurile "modernităţii" rămân vizibile la tot pasul şi acum, în pragul depăşirii: "*Deci: fiţi moderni! Dar – nihil sine Deo"*. O asemenea "tulburare" de ordin interior poate fi în acelaşi timp o stare de trecere către o linişte plină de certitudini limpezi, atunci când sedimentele tulburi ale "modernităţii" ce au fost dizlocate în urma unei operaţii de o asemenea anvergură se vor fi depus în stratul ce le revine în mod firesc, cel din zonele joase ale sufletului. Întrebarea fundamentală este: era drumul urmat *absolut necesar*? Are el un caracter normativ? Nu cumva există un traseu interior prin care putem depăşi condiţia modernităţii care să nu fie neapărat mai "uşor", dar cel puţin mai direct, mai firesc? Unul care să pună mărturisirea de credinţă în mod natural chiar la *temelia* unei lucrări similare, mai degrabă decât la

concluzii? Este evident că acest crez impregna de fapt structura sufletească a autorului încă de la bun început. Şi atunci de ce trebuie să aflăm timp de 125 de pagini ce *este* "modernitatea", să-i urmărim toate "chinurile facerii", pentru ca apoi să ni-se pună în faţă o scurtă şi cuprinzătoare definiţie negativă a ei? Semificaţia faptului pentru care *"Omul recent"* a fost scrisă *aşa*, şi nu altfel, ar putea fi şi aceea că opusul în cauză reface implicit traseul unei evoluţii spirituale particulare ce a avut loc pe plan interior. Este notorie fronda teribilistă a d-lui H.R.Patapievici la adresa tradiţiei manifestată în zorii lansării d-sale pe orbita publică. Între timp am fost însă martorii unei creşteri ce a ajuns în punctul de a oferi o soluţie la aporia concilierii unei vieţi în lumea aceasta, "modernă", cu toate seducţiile şi avatarurile ei pe de-o parte, şi o vieţuire în plenitudinea sferei spirituale pe de alta.

"Dacă revizuim atitudinea modernităţii faţă de tradiţie şi atitudinea tradiţiei înseşi faţă de modul tradiţional de a vedea tradiţia (sic!), răspunsul meu este că da, există un mod de a fi modern, care ar putea elimina excesele dezumanizate ale modernităţii. (p.458)"

Poate fi această soluţie definitivă, sau este ea fatalmente doar provizorie? Iată o întrebare care vine să completeze în mod natural interogaţia precedentă asupra unicităţii traiectoriei urmate. Cele ce urmează se constituie într-o încercare de dezvoltare a acestor aspecte.

Ignorarea deliberată a surselor tradiţionale se tranformă în handicap atunci când încercăm să desluşim sensul în care "tradiţia trebuie să-şi revizuiască atitudinea tradiţională faţă de tradiţie". Ce se înţelege de fapt prin "tradiţie"? Un concept în sensul lui R.Guénon, care înglobează religiile omenirii în mod transcendent şi care permite citirea unor scrieri cum ar fi *"Domnia cantităţii şi semnele vremurilor"* în orice cheie, fie ea creştină, islamică, etc.? Un asemenea concept se poate dovedi extrem de util, pentru că abstractizarea este minimală, dar, fiind o simplă "definiţie" care conţine o multitudine de verificări, nu are cum fi supusă revizuirii. Sensul care îi este acordat de Guénon epuizează fără rest posibilităţile de a avea un concept unic pentru toate curentele religioase. Aceasta nu înseamnă nicidecum că "toate religiile sunt la fel", ci doar că, într-adevăr, marile religii ale omenirii au foarte multe elemente comune pentru a se permite aducerea lor sub umbrela unui singur concept care să fie contrapus apoi desacralizării moderne. Modernitatea, după cum just remarcă Guénon (autor absolut marginalizat de către H.R.P.), poate fi privită şi ca o reducere la "cantitate", o "omogenizare" pe seama unei pierderi în plan calitativ, sau "spiritual". Pe plan filosofic problema a fost deja pusă şi rezolvată acum mai bine de o jumătate de veac, chiar dacă în alţi termeni. Poate aşa se explică de ce dl. Patapievici a fost nevoit să adopte o cale alternativă, radical nouă, întorcând mai degrabă modernitatea împotriva ei însăşi decât să o contrapună conceptului generic de "tradiţie". În fond, acest demers aduce cu sine şi un câştig: avatarurile modernităţii sunt ţintuite atât din exterior, cum au făcut-o alţii, dar au ajuns acum să fie subminate şi din sfera lor interioară, fiind combătute chiar cu propriile arme (fiecare pasăre pre limba ei piere!). Putem spune că de-acum modernitatea este "încercuită" din punct de vedere filosofic. Rămâne doar de văzut cât va mai dura până la "capitularea" ei definitivă…

Conceptul de "tradiţie" este însă prea general pentru a putea surprinde şi *diferenţele* evidente dintre religii, diferenţe care nu ţin doar de aspecte formale. Dl. Patapievici are dreptate în principiu când afirmă că "tradiţia trebuie să se privească altfel", dar nu mai depune efortul investigării dacă nu cumva există un precedent de această natură în istoria omenirii. Căci acesta există. De-acum însă trebuie să părăsim terenul filosofiei, al speculaţiei omeneşti, şi să ne aplecăm asupra Revelaţiei divine. Întruparea, propovăduirea, moartea şi Învierea lui Hristos au spulberat definitiv "modul tradiţional de a privi tradiţia". Tradiţia a fost împlinită, ea a rodit prin întruparea Domnului, dar în acelaşi timp nu mai există loc de întors. O *altă* revizuire a ei este imposibilă. "Tradiţia" a devenit de-acum Sfânta Tradiţie. Iar diferenţa dintre această Sfântă Tradiţie şi "tradiţia" pur şi simplu este pilduită şi în Evanghelii prin parabola smochinului fără rod. Simpla citire a textelor de la Marcu 11, 12-14 sau Matei 21, 18-19 nu este suficientă pentru pătrunderea înţelesului adânc al acestor pasaje. Adevăratul sens este desluşit doar prin recurs la Sfânta Tradiţie, la scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul. Astfel, în volumul al treilea al Filocaliei, la pagina 77 putem citi: *"Dumnezeu Cuvântul, care toate le chiverniseşte cu înţelepciune în vederea mântuirii oamenilor, a povăţuit mai înainte firea prin lege, întrucât aceasta încuviinţa o slujire mai trupească a lui Dumnezeu.(...)*

De aceea zice: "Venind iarăşi din Betania la Ierusalim", adică după ce-şi dăruise lumii prezenţa ascunsă în chipul şi umbra legii, a venit încă odată la firea omenească prin trup. Aşa trebuie înţeles cuvântul: "venind iarăşi, a văzut un smochin în cale, neavând decât frunze." Adică a văzut slujirea trupească a legii, cea în umbre şi chipuri, susţinută de o predanie nestătătoare şi vremelnică, aşezată aşa zicând "în cale", constând numai din chipuri şi rânduieli trecătoare. Şi văzând-o pe aceasta Cuvântul, împodobită pompos şi strălucitor de învelişurile din afară ale formelor trupeşti ale legii, ca un smochin de frunzele sale, şi neaflând roadă dreptăţii care să hrănească Cuvântul, a blestemat-o. Mai bine zis a rânduit să nu mai acopere adevărul, înăbuşindu-l cu chipurile legii. Iar ceea ce a urmat s-a arătat în fapt, uscându-se cu totul frumuseţea legalistă ce-şi avea fiinţa numai în chipuri şi prin aceasta stingându-se fala Iudeilor în legătură cu ea. Căci nu era lucru îndreptăţit, nici potrivit, ca, după ce s-a arătat pe faţă Adevărul roadelor dreptăţii, să mai fie atraşi în chip amăgitor de frunze cei ce trec prin această viaţă ca pe un drum, încât să lase roada cea bună a Cuvântului."

Dl. Patapievici are dreptate dacă prin "tradiţie" înţelege un smochin cu o bogată coroană de frunziş, însă fără rod, care nu face decât să umbrească Adevărul. Sau dacă prin "tradiţie" înţelegem literă moartă şi habitudini inerţiale. Dar Sfânta Tradiţie este cea care a schimbat complet "modul tradiţional de a privi tradiţia". Cheia spirituală în care acest mare părinte al Bisericii care este Sf. Maxim înţelege să interpreteze Scripturile este pilduitoare în acest sens. Toate textele scripturistice au atât un înţeles literal, imediat, dar şi o multitudine de sensuri spirituale, ele grăind în limbaj omenesc despre lucruri la a căror cunoştinţă mintea umană nu poate ajunge prin resurse proprii. Acces la înţelegerea lor o au doar cei care sunt vrednici, prin trăirea lor, de a primi iluminarea prin harul dumnezeiesc.

Aducând vorba despre acest tip de cunoaştere spirituală am atins un nou punct care a fost complet ignorat în opusul lui H.R.Patapievici. Conform tezei autorului, din

punct de vedere epistemologic modernitatea începe odată cu Bacon şi Descartes, după care, pentru a ajunge la o cunoaştere cât mai obiectivă şi mai nefalsificată a lumii, e nevoie ca intelectul să se debaraseze de orice fel de idei, superstiţii sau preconcepţii. Să se transforme, cu alte cuvinte, într-o "tabula rasa", pentru ca, autonomizându-se în acest fel, să poată primi (de unde?) adevărata cunoaştere a firii. *"Or, această metodă nu este, formal vorbind, deloc diferită de metoda de golire a inimii de toate patimile şi reprezentările înşelătoare, pe care creştinismul mistic a practicat-o în vederea aducerii lui Hristos în inima postulantului. (p.66)"* O asemenea comparaţie între o *stare existenţială* (caracterizată prin inima purificată de patimi şi mintea de reprezentări înşelătoare) şi o *metodă abstractă* de ordin intelectual o poate face, chiar conştientizând că este doar "formală", numai cineva care gândeşte în tipare … moderne! De fapt dl. Patapieivici nici nu tăgăduieşte acest fapt.

Să remarcăm deocamdată că la începutul secolului al XVII-lea, epoca celor doi filosofi amintiţi, credinţa în Dumnezeu nu era încă pusă în discuţie. Se reclama doar autonomia intelectului pentru o mai bună cunoaştere a *naturii*, ceea ce este un demers cât se poate de legitim. Atâta doar, aşa cum observă şi H.R.Patapievici, acest tip de cunoaştere s-a extins de-a lungul secolelor în chip totalitar şi în sfere care nu ţin de competenţa sa, uzurpând astfel treptat poziţiile deţinute de religie în mentalitatea oamenilor. Separarea credinţei de "cunoaşterea ştiinţifică" a condus în final la triumful abuziv al acesteia din urmă, exilându-L pe Dumnezeu din această lume. Dar, dacă e să mergem până la adevăratele origini ale modernităţii, ar trebui să ne întoarcem şi mai mult în timp, în epoca scolasticilor, sau chiar în epoca disputei în jurul lui *filioque*. Atunci s-a produs de fapt *separarea* care a generat de fapt tot şirul de transformări şi schimbări de perspective care ne-a adus unde suntem astăzi. Este vorba de *separarea* dintre trăirea mistică şi teologia speculativă. Această separare s-a produs în lumea catolică pentru a permite raţiunii să cunoască realitatea ce ţine de sferele spirituale prin sine însăşi, având la dispoziţie doar instrumentarul filosofiei antice şi faptele revelaţiei. La prima vedere demersul nu pare a fi ilegitim, căci pe de altă parte nimeni nu pune în discuţie trăirea creştină a unui Toma de Aquino. Dar în acest mod, introducând o metodă ce se deosebea radical de tradiţia creştină *comună* de până atunci ("*quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est" -Vincenţiu de Lerin)* , s-a creat o breşă în dispozitivul adevăratei cunoaşteri, cea "în sens tare" (pentru a folosi terminologia d-lui H.R.P.), breşă lărgită de Bacon şi Descartes prin extinderea acestei separări de la domeniul teologiei la cel al ştiinţelor naturii. Piatra pe care au rostogolit-o scolasticii s-a tranformat încetul cu încetul într-o avalanşă irezistibilă.

Putem spune fără a greşi că primul conflict de amploare dintre "modernitate" şi "tradiţie", adică cel dintre concepţia separării planurilor cunoaşterii şi trăirii şi cea a unităţii lor a avut loc prin disputa isihastă de la mijlocul secolului al XIV-lea. Precursorul "modernităţii" (a cărui parte este ţinută de dl. Patapievici cu altă ocazie), este … Varlaam, iar cel care, sprijinit pe Sfânta Tradiţie, s-a opus unei asemenea metodologii de a teologhisi a fost Sf. Grigorie Palama.

Este de remarcat că pretenţia lui H.R.Patapievici după care rezolvarea dilemei dintre a fi sau a nu fi modern poate consta într-o conciliere simetrică dintre o aşa-zisă modernitate "bună", "fără excese", "la locul ei" şi aderarea existenţială la crezul *"Viu*

este Domnul Dumnezeul nostru" nu se poate susţine în sens "tare". Însuşi autorul afirmă că asumarea în mod real a acestui enunţ implică a fi automat *în afara* modernităţii. Desigur, pot exista "încremeniri în proiect", poziţii de compromis susţinute până în pânzele albe sau pur şi simplu stări de "tulburare". Dar asemenea atitudini nu au nici o influenţă asupra viabilităţii *per se* a unei teze. A NU FI MODERN nu înseamnă a trăi în grote sau a nu te folosi de fax sau de e-mail, ci înseamnă a avea o alcătuire interioară complet curăţată de toată zgura depusă de veacurile "moderne". Dacă prin "modernitatea bună" înţelegem automobilul sau computerul, desigur că dl. Patapievici are dreptate. Numai că d-sa nu s-a referit la aceste aspecte, ci la latura mai puţin materială a modernităţii, cea care ţine de viziunea ei asupra existenţei. "Moderni" suntem cu toţii, într-un fel sau altul, pentru că suntem produsul educaţiei unei societăţi de tip "modern" care şi-a pus o amprentă decisivă pe formarea fiecăruia dintre noi. Dar această "boală" îşi are leacul ei, încât ne putem imagina un proces de exorcizare treptată a reziduurilor "moderne", ajungând la limită în starea de curăţenie şi ingenuitate a sufletului.

În sens mai "slab", a nu fi modern înseamnă a fi "tradiţionalist", adică a trece totul prin filtrul unei tradiţii *asimilate interior*, nu una îngânată inerţial sau regretată nostalgic. Ea constituie pentru individ o sursă constantă de forţă spirituală, de elan creator, de plenitudine sufletească. Poezia lui Eminescu, filosofia lui Noica, muzica lui Enescu sau sculptura lui Brâncuşi, trăgându-şi seva primordială din izvoarele tradiţiei româneşti şi fiind abia în al doilea rând "moderne", au străpuns barierele etnicului, intrând în universalitate. Toate creaţiile lor poartă astfel în mod inevitabil o amprentă profund românească. Ele respiră un aer românesc chiar şi atunci când depăşesc orizontul inspiraţiei strict folclorice din domeniile poeziei, muzicii, artei plastice sau înţelepciunii populare. Căci "tradiţia" cuprinde *şi* folclorul, dar nu se reduce doar la el. Inspiraţia dintr-un asemenea filon cu caracter de permanenţă are asupra fiinţei umane un efect fortifiant, permiţând focalizarea energiilor interioare într-o singură direcţie, cea esenţială. Omul care trăieşte într-un asemenea sistem de valori, de care îl leagă nu obişnuinţa sau constrângerile externe, ci *dragostea*, contribuie la rândul său la perpetuarea "tradiţiei" căreia îi aparţine, conferindu-i viaţă şi o perpetuă actualitate. Recursul la tradiţie nu înseamnă doar întoarcere spre trecut, ci şi deschidere spre viitor. Nu înseamnă anularea potenţialului creator al individului ci, dimpotrivă, *sporirea* sa, pentru că aici găsim *"singurul cadru care conferă sens acţiunilor şi vieţilor noastre"* (p.198).

Cei care se bazează doar pe propriile forţe, refuzând în mod deliberat asemenea surse de inspiraţie, nu fac de multe ori altceva decât o risipă extraordinară de efort argumentativ (chiar dacă stârnesc adesea murmure admirative prin asemenea performanţe pur intelectuale) pentru redescoperirea unor adevăruri … deja cunoscute. Fără a simţi nevoia de a formula atât de pregnant şi de explicit atunci când nu e cazul, pericolele şi avatarurile modernităţii sunt percepute de cel ce se raportează la un filon tradiţional într-un alt mod, fiind intuite prin facultatea "deosebirii duhurilor". Reticenţele lui H.R. Patapievici faţă de "tradiţiile" în genere, (p.409) sau faţă de ceea ce d-sa numeşte "ideologiile tradiţionaliste" (p.198) care apar atunci când "tradiţiile" nu se mai pot menţine decât recurgând la forţă, se pot elimina prin recursul nu la "tradiţiile" oarecare, ci la Sfânta Tradiţie, cea vie şi adevărată. Atunci când aceasta reprezintă chintesenţa unor tradiţii specifice, cum ar fi cazul nostru, al românilor (neam căruia îi aparţine şi

H.R.Patapievici), şi dacă eforturile noastre se îndreaptă înspre căutarea Adevărului ei şi năzuiesc la vieţuirea în Duhul ei, primejdia sterilizării dispare cu desăvârşire.

În sens absolut, "a nu fi modern" este totuna cu a fi … sfânt. Acesta este capătul drumului la care poate ajunge aventura spiritului omenesc, poposind la sânul Dumnezeirii. Aceasta este adevărata întoarcere acasă a omului care a rătăcit autonom prin veacurile unor lumini … întunecate.

Să recapitulăm deci punctul de vedere al d-lui Patapievici:

O revizuire a atitudinii modernităţii faţă de tradiţie. Un proces imposibil, caci ar însemna sinucidere. Instinctul de conservare funcţionează perfect şi în cadrul curentelor, nu doar la nivelul individului. Modernitatea, care înseamnă esenţialmente *o lipsă*, nu poate decât să dispară dacă golul spiritual săpat de ea în sânul Fiinţei se va umple treptat, treptat. Dacă toţi modernii s-ar "tulbura" într-o bună zi asemeni d-lui Patapievici, modernitatea ar înceta pur şi simplu să mai existe. S-ar întâmpla un fenomen asemănător cu "perestroika", cu tentativa (eşuată) de "reformare" a comunismului în acelaşi timp cu păstrarea esenţei sale. Rezultatul real va fi, în mod inevitabil, prăbuşirea întregului eşafodaj. O asemenea stare de "tulburare" nu poate fi aşadar una de echilibru, ci cel mult începutul unui proces de sedimentare şi limpezire interioară, o treaptă intermediară pe drumul unei "convertiri" către o stare în care structura sufletească a individului devine *alta* decât fusese înainte. La unii acest proces poate dura mai puţin, la alţii mai mult, iar la alţii s-ar putea să nu ia sfârşit niciodată. Dar, aşa cum spuneam şi mai devreme, o stare existenţială de "tulburare" nu poate fi viabilă în sens "tare".

Revizuirea atitudinii tradiţiei faţă de tradiţie. Aceasta avut deja loc acum două mii de ani. Mai mult decât atât nu se poate imagina, iar de atunci *ştim* că nu va mai avea loc o nouă Revelaţie. Trebuie doar să ne *reamintim* în permanenţă acest lucru, pe care suntem ispitiţi adesea a-l da uitării.

Rămâne încă o posibilitate, exact cea care n-a fost amintită. Aceea a *revizuirii atitudinii tradiţiei faţă de bunătatea modernităţii*, aceea de a pune valorile "moderne" la locul cuvenit, fără a le absolutiza. Dar situarea fundamentală este de această dată în interiorul tradiţiei şi nu al modernităţii, adică invers decât la dl. Patapievici. Atâta timp cât tradiţia s-a aflat în permanentă defensivă în faţa asaltului irezistibil al modernităţii, ea a manifestat în mod consecvent tendinţa diabolizării în bloc adversarului. Atunci însă când am asistat la o contraofensivă temporară a tradiţiei, nu se mai poate susţine că modernitatea a fost respinsă integral. Ea a fost utilizată, dar exclusiv în modul care îi este propriu, cel instrumental, fiind astfel despuiată de tendinţele sale dizolvante. Atât constrângerile forţei brute, cât şi pulsiunile anarhice pot fi îmblânzite şi îmbunate printr-o dragoste care le transfigurează. Principiul disciplinei cazone devine legea unei jertfe voluntare, înscrisă în inimi, iar setea de mişcare neîngrădită se transformă în elan creator şi dor de înfăptuire ziditoare. Dragostea înseamnă plenitudine sufletească, singura stare în care libertatea poate rodi cu adevărat. Precedente există, şi aşteaptă doar să fie descoperite de publicul larg în realitatea lor nefalsificată şi nediabolizată. Căci, să nu ne închipuim că "modernitatea", pusă în faţa spectrului desfiinţării ei prin umplerea cu un

conţinut spiritual a golului existenţial ce-o defineşte, s-a dat în lături de la lovirea şi diabolizarea fenomenelor care-i ameninţau aşa-zisele "temeiuri". Dar până atunci, până când oamenii "recenţi" vor avea parte de această descoperire, va trebui probabil să mai aşteptăm…

Limitele moderaţiei

"Întrucît progresul nu mai este recunoscut ca o categorie politică, reacţionarul, care nu era definit decît prin refuzul progresului, a părăsit scena politică. Locul său a fost luat de extremist. Şi asta pentru că valoarea centrală a democraţiilor este astăzi moderaţia, iar refuzul moderaţiei poartă numele de extremism. (...) Spre deosebire de reacţionar - care refuză evoluţia sau schimbarea - extremistul vrea cu tot dinadinsul să producă rupturi şi dezechilibre. Din fericire, resursele moderaţiei sînt mai bogate decît cred adversarii ei de ieri sau de azi." ***(Cristian Preda – "Elogiu moderaţiei", Dilema Nr. 483, 14-20 iunie 2002)***

Citatul de mai sus conţine o descriere precisă a ipostazelor "omului recent". Două feţe ale aceleiaşi monede. Două atitudini ale omului care şi-a pierdut legătura cu Dumnezeu. Două principii care-şi sunt insuficiente sieşi, producând în mod necesar reacţii de sens contrar. Principiul democraţiei liberale, al toleranţei indiferente, datorită lipsurilor sale care nu pot fi suplinite prin resurse proprii, poate degenera adesea în contrariul său: în extremism, intoleranţă, totalitarism. Graniţa este mult mai vagă decât pare, trecerea ei în momente de criză neputând fi împiedicată prin formula paradoxală a… "excesului de moderaţie"! Ca să ne dăm seama de acest lucru, e suficient să ne reamintim lecţiile istoriei. Este posibil ca resursele actuale ale moderaţiei să fie mai mari decât presupun unii, dar ele sunt fatalmente limitate. "Moderaţia" în sensul înţeles de autorul citat mai sus nu poate fi prin natura ei *decât* limitată, denotând o stare de saţietate, de echilibru social, de bunăstare materială. O asemenea moderaţie nu poate fi posibilă decât în acest context, anume într-un mediu de abundenţă care înstrăinează fiinţa umană de firea sa cea adevărată.

Iată că cercul se închide, iar rolurile se inversează. "Moderaţia" zilelor noastre care caută să conserve starea de fapt, care doreşte menţinerea echilibrului actual, se încadrează perfect în definiţia dată mai sus … reacţionarismului! Atâta doar că spirala

nihilistă pe care a apucat-o istoria în ultimele veacuri urcă acum pe o treaptă superioară. În trecut curentul revoluţionar, "progresist", care s-a stabilizat în timp dând naştere "moderaţiei" epocii noastre, avea cel puţin pretenţia de a veni cu propria viziune asupra omului şi a lumii, bazată pe raţiunea autonomă. "Extremismul" de astăzi nu pare a fi însă decât o formă oarbă şi instinctivă de protest, fiind fie lipsit de orice principii care să treacă dincolo de natura strict biologică a omului, fie revendicându-se crispat şi demagogic de la nişte principii teoretic valabile, dar pe care nu le întruchipează în autenticitatea lor. Aşa stând lucrurile, orice dezechilibru care ar merge în această direcţie nu poate fi decât un pas înainte spre disoluţie, spre anarhie. "Moderaţia" îşi are aşadar îndreptăţirea ei în acest context, dar nu trebuie să se uite că ea îşi conţine germenii propriei descompuneri. Nu-i poate combate, pentru că nu are anticorpii necesari. Duşmanul nu este un corp străin, căci posedă aceeaşi genă a "modernităţii". Este doar reversul medaliei cu efigia omului autonom. Cuvintele de mai jos, referitoare la o ţară cu un sistem-model în ceea ce priveşte moderaţia, pacea socială şi toleranţa, îşi au astfel tâlcul lor subtil, ce merge mult mai departe decât a intenţionat probabil să spună autorul lor:

"Singurul lucru care mă nelinişteşte în legătură cu Elveţia este uşurinţa cu care şi-au găsit refugiul acolo Lenin, Bakunin, Kropotkin - prea s-au simţit bine în Elveţia, pentru ca apoi să plece şi să facă în afara Elveţiei ceea ce n-au îndrăznit sau n-au putut să facă acolo." ***(Andrei Pleşu – "Un reper simpatic şi atrăgător", Dilema nr. 483,14-20 iunie 2002)***

Resursele de moderaţie nu pot ajunge la nesfârşit pentru a opri definitiv acest vârtej al "progresului necontenit" care se înşurubează în continuare în jos, cu toate că uneori suntem prea îmbătaţi de efemerul clipei pentru a-i simţi mişcarea istorică. Ţinând cont de alternativa distructivă ce pare a ni-se oferi la acest tip de "moderaţie", sunt de înţeles tendinţele care o consideră (aproape cu disperare) ca unicul liman salvator de la o cădere în neant.

Şi totuşi, este vorba de situarea pe o poziţie iluzorie. O moderaţie care, la nevoie, nu este capabilă să-şi depăşească această condiţie printr-o mişcare creatoare de sens contrar descompunerii anarhice, nu poate fi rânduită în categoria virtuţilor. Numele ei adevărat este "mediocritate".

"Îţi ştiu faptele: tu nu eşti nici rece, nici fierbinte. O, de-ai fi rece sau fierbinte! Aşa, pentru că eşti căldicel -nici fierbinte, nici rece- , am să te vărs din gura Mea. De vreme ce tu zici: sunt bogat şi m-am îmbogăţit şi de nimic n-am nevoie!, şi pentru că tu nu ştii că tu eşti cel ticălos şi vrednic de plâns şi sărac şi orb şi gol, te sfătuiesc să cumperi de la Mine aur lămurit în foc ca să te'mbogăţeşti, şi veşminte albe ca să te'mbraci şi să nu se dea pe faţă ruşinea goliciunii tale, şi alifie ca să-ţi ungi ochii şi să vezi." ***(Apoc., 3,15-18)***

Omul zilelor noastre, "îmbogăţit şi care de nimic n-are nevoie" se află în realitate într-o stare profundă de infirmitate, din care nu poate ieşi de unul singur. Şi atunci el se retrage în cochilia "moderaţiei" pentru a se feri de monştrii pe care îi produce nu atât

somnul raţiunii, cât trufia acesteia. Adăpost nesigur şi fragil pentru o asemenea creatură infirmă şi "vrednică de plâns"…

Ochii, orbiţi de păcat, au nevoie de alifia mesajului dumnezeiesc pentru a fi în stare să vadă starea de mizerie spirituală în care se găseşte omul. Trupul omului trebuie să se îmbrace mai apoi în haina albă a virtuţilor, iar sufletul să se îmbogăţească cu aurul lămurit în foc al credinţei neclintite. Dumnezeu cere din partea noastră limpezimea privirii spirituale, puritatea desăvârşită a gândului şi a faptei, însoţită de strălucirea de aur a comorii lăuntrice care este Împărăţia Sa.

Dacă îndrăznim să ieşim din cochilia în care suntem tentaţi să ne refugiem adesea pentru a fugi de adevărata noastră condiţie, constatăm că pentru a face faţă rafalelor tăioase de afară avem nevoie de altceva decât de "moderaţie". Într-o serie de aspecte aceasta poate fi la locul ei, dar însuşirile cardinale ale sufletului creştin: *credinţa, nădejdea şi dragostea* se cer practicate fără limită. Omul poartă în sine chipul lui Dumnezeu, sufletul său cuprinde o frântură de eternitate şi nesfârşire. Iar tocmai prin aceste atribute, prin înzestrarea fiinţei umane cu asemenea scântei ale "numelor divine", poate ea să –şi depăşească starea de mărginire şi limitare în care aparent se află. Lepădând moderaţia acolo unde aceasta este un balast, omul se poate avânta pe drumul fără limită care corespunde menirii sale autentice: apropierea de Dumnezeu.

Dumnezeu nu şi-a iubit creatura cu o dragoste "moderată", trimiţându-Şi chiar propriul Fiu pentru a se jertfi spre mântuirea oamenilor. Nu numai jertfa supremă, dar şi jertfa bătrânei care îşi dă ultimul bănuţ este altceva decât "moderaţie". "Moderaţia" este găselniţa omului contemporan, care încearcă să-şi degreveze responsabilitatea proprie prin înfiinţarea de structuri sociale menite să suplinească absenţa jertfei individuale. "Moderaţia" este cochilia în care ne ascundem de frig atunci când nu suntem îmbrăcaţi în hainele albe ca zăpada dobândite de la Dumnezeu. Şi, în fine, "moderaţia" este starea de lâncezeală a sufletului care nu este în stare să scoată la lumină şi să valorifice comoara de aur preţios din adâncurile sale, cea care-i deschide poarta spre eternitate.

Privind condiţia umană în întregimea ei, principiul moderaţiei are aşadar o aplicabilitate exterioară şi limitată la aspecte nu dintre cele mai semnificative. În ceea ce are omul mai propriu, distingându-l de toate celelalte creaturi, acest principiu este însă un balast inerent naturii sale care caută instinctiv starea de confort căldicel. Firea umană se teme să se avânte în ceva ce-i pare necunoscut, pentru că nu are credinţă, speranţă şi dragoste decât cel mult în cantităţi "moderate". Omul se teme să-şi urmeze chemarea, părându-i că ar trebui să meargă pe apă … Dar chemarea răsună necontenit: *"Şi Duhul şi Mireasa zic: Vino! Şi cel ce aude, să zică: Vino! Şi cel însetat să vină, cel ce vrea să primească'n dar apa vieţii."* ***(Apoc. 22,17)***

Pentru a nu se dezintegra lăuntric în vârtejul evenimentelor contemporane, omul nu are a se refugia în "moderaţie", ci a răspunde chemării lui Dumnezeu şi a miresei Sale, care este Biserica, după pilda apostolului Ioan: *"Da, vin curând – Amin! Vino, Doamne Iisuse!"* ***(Apoc. 22,20)***

Bisericile în societate

Rândurile care urmează nu vor avea nici un conţinut cu caracter dogmatic. Ele nu vorbesc despre Dumnezeu în mod direct, cât despre reflexe în plan social ale credinţei creştine, aşa cum s-au manifestat ele în cazul bisericilor tradiţionale (Ortodoxă şi Catolică), precum şi în cazul bisericilor de tip evanghelic sau ale diverselor secte. Diferenţele de vederi şi de atitudini ale acestor culte faţă de fenomenul politic şi istoric, împreună cu modul cum înţeleg ele să transforme *lumea de aici* din perspectiva credinţei lor, sunt elemente care conferă subiectului abordat tensiunea care, sper, îl face interesant de dezbătut.

Să încep cu punctul de vedere "sectar". Toată argumentaţia acestor secte împotriva bisericilor tradiţionale se bazează pe afirmaţia că acestea au înregistrat un eşec. Cum adică? Uitaţi-vă în jur, oameni buni, în toate ţările unde aceste biserici sunt religii "oficiale". Nu vedeţi ce decadenţă este în randul acestor popoare, cum se dedau ele la distracţii, alcool şi plăceri, nu vedeţi corupţia din sânul clerului? Toţi aceşti oameni vor suferi mânia lui Dumnezeu, ei nu vor fi mântuiţi, ci damnaţi pe veci! Numai la noi, la cultul nostru se poate regăsi credinţa creştină autentică, în stare pură, dezbărată de toate viciile şi păcatele lumii înconjurătoare. E adevărat, în sânul acestor grupări viaţa religioasă comunitară poate fi mult mai pură şi mai virtuoasă decât excesele tumultoase ale lumii de afară.

Dar îndreptăţeşte oare acest lucru ignorarea faptului că actuala civilizaţie europeană s-a zidit prin virtuţile a milioane de creştini, îndrumaţi de bisericile tradiţionale? Şi oare, pe lângă spiritualitatea adevărată a multor laici ortodocşi sau catolici, viaţa ascetică şi virtuoasă a comunităţilor monastice nu lasă prin puritatea ei mult în urmă acele grupări sectare?

Grupări care se bazează pe o idee fundamental putredă, străină adevăratei învăţături creştine: este, după caz, cea a predestinării sau a mântuirii numai prin credinţă. Faptele bune de pe acest pământ nu ar juca deci nici un rol în mântuirea sufletului, ele fiind un semn, o consecinţă a stării de mântuire dobândită prin predestinare sau doar pe calea credinţei. Aceasta a fost una din tezele fundamentale şi la Martin Luther. Mulţi vin şi cu citate biblice în sprijinul acestei teorii, mai ales din Epistolele Sf. Ap. Pavel. Fără a intra în argumentaţii teologice, voi face apel mai departe în special la bunul simţ pentru a lămuri această problemă.

Se poate închipui un universalism sectar (ce noţiune cu iz de struţo-cămilă!) îmbrăţişând întreg globul pământesc? Nu ar apărea atunci şi în sânul acestor culte tocmai acele fenomene de dezmăţ şi decadenţă pe care ele le hulesc atât? Doar omenirea este păcătoasă încă de la căderea din Rai, şi va fi aşa până la sfârşitul lumii! Păcatele firii umane sunt cunoscute şi arhicunoscute de mii de ani. Toate aceste grupări manifestă însă o slăbiciune fundamentală, care provine tocmai din putreziciunea principiului de care aminteam mai sus. Ele de fapt nici măcar nu încearcă la modul serios să "cucerească lumea" în chip spiritual, ci să se izoleze de ea, închistându-se într-un grup închis, de "aleşi". Cei din afară, spun ei, sunt şi aşa damnaţi şi sortiţi iadului. Singurele fapte pe care le putem face, este să-i recrutăm în rândurile noastre pe acei oameni în care nu s-a trezit încă lumina "adevărului" şi să-i aducem pe calea "mântuirii".

Acesta este un punct de vedere fundamental anticreştin si antibiblic. Mântuitorul s-a apropiat cu iubire dumnezeiască de TOŢI oamenii, inclusiv de cei mai păcătoşi şi mai desfrânaţi, al căror prototip îl reprezintă Maria Magdalena. Adevărata credinţă creştină este chemată să îmbrăţişeze întreaga lume, cu toate păcatele ei, ea având tocmai rolul să o vindece de acestea. Iisus Hristos a murit şi a înviat tocmai pentru a deschide calea eliberării de păcate pentru toţi oamenii. Drumul este deschis, numai că omul trebuie să păşească pe el, luându-şi crucea în spinare. Ce imagine biblică mai sugestivă decât aceasta doresc unii, pentru a ajunge la concluzia că mântuirea se obţine **<u>şi</u>** în urma încercărilor pământeşti ale purtării propriei cruci, răspunzând chemării lui Dumnezeu? Chemare care este adresată TUTUROR oamenilor.

"*Lumea de afară*" nu este spurcată, ci chemată pe calea sfinţeniei.

Acest fapt stă în contradicţie cu teologia protestantă. Pentru aceasta, Dumnezeu este undeva sus, departe de lume, existând o ruptură de ordin fizic între lumea de jos şi divinitate. Icoanele şi crucile din altarele bisericilor tradiţionale nu ni-l fac mai apropiat, spun ei; prin ele nu s-ar realiza o intimitate a simţurilor noastre fizice cu lumea nevăzută, cu "cerurile". Mântuirea din această lume nu poate avea loc decât prin credinţă, căci este absurd să crezi că ea se poate dobândi prin fapte cum ar fi "cumpărarea" iertării păcătelor, practicate cândva în Biserica Catolică. Scopul misionarismului creştin ar fi ca atare răspândirea Bibliei pe o arie cât mai largă, şi, cu voia lui Dumnezeu, sufletele care vor crede şi au fost hărăzite de către El mântuirii, vor afla Cuvântul Lui. Lumea de aici este însă goală de Duh şi poate fi exploatată în folosul oamenilor. Nu degeaba această atitudine a dat naştere societăţii capitaliste, care a înflorit în ţările preponderent protestante.

Dincolo de specificul său dogmatic, misiunea pe care şi-o asumă Biserica Catolică este una de *administrare* al tezaurului credinţei lăsate de Mântuitor. Papa, "vicarul lui Hristos", este cel căruia i-au fost lăsate "cheile Împărăţiei Cerurilor", împărăţie care se află de fapt în sufletele noastre, după cum a propovăduit Mântuitorul. Ce altceva este el, conform acestei interpretări simbolice, decât un *administrator*? Iar sarcina care îi revine este de a-şi îndeplini cât mai eficient misiunea încredinţată. O premisă absolut necesară în vederea atingerii acestui scop este prin urmare *dominaţia politică* a instituţiei papale pe o arie cât mai întinsă. Expresia concretă a acestei nevoi de dominaţie a puterii spirituale

asupra celei pământeşti o găsim în bula "*Unam Sanctam"* a papei Bonifaciu al VIII-lea din anul 1302. Mai mult, este proclamată autoritatea de principiu a papei asupra *oricărui creştin botezat,* indiferent de confesiune, confesiunile diferite de cea catolică putând fi readuse la aceasta prin orice mijloace, orice împotrivire însemnând de fapt o împotrivire faţă de Dumnezeu.

Nevoia aceasta de eficienţă a dus la impunerea unor paşi *programaţi,* absolut necesari de urmat în vederea mântuirii sufletului: indulgenţe, pelerinaje, etc. Faptele bune, necesare în vederea mântuirii conform tradiţiei creştine (ortodoxă şi catolică deopotrivă), pot fi prescrise. Urmarea acestor prescripţii de către populaţia credincioasă are drept rezultat un talant "greu" pe talgerul pozitiv al balanţei în vremea judecăţii din urmă. Tocmai această viziune legalistă asupra mântuirii sufletelor a provocat revolta radicală a lui Martin Luther. Din acest motiv, soluţia oferită de el sare în cealaltă extremă, a mântuirii exclusiv prin credinţă. Ceea ce a făcut de fapt papalitatea, nu a fost altceva decât o *educaţie* a populaţiei în ceea ce priveşte faptele şi acţiunile din lumea de aici. Credem că acesta a fost un factor decisiv în formarea "spiritului de civilizaţie" care caracterizează actualmente Occidentul, chiar dacă acesta este astăzi puternic secularizat. Privite dintr-o perspectiva istorică, seculară, rezultatele acestei educaţii nu au fost prin urmare tocmai rele.

Împărăţia Cerurilor se află însă în inima omenească, iar nimeni în afară de Dumnezeu nu poate stăpâni cheile care deschid inimile tuturor oamenilor. Ar însemna o forţare, o violentare a principiului libertăţii instituit de însuşi Dumnezeu. Omul este liber fie să păcătuiască, fie să păşească pe calea mântuirii. Simbolul cheilor dăruite Sf.Ap. Petru a fost interpretat greşit, mult prea simplist, am putea spune.

În teologia ortodoxă, acest conflict dintre preeminenţa fie a credinţei, fie a faptelor în vederea atingerii mântuirii nu există. Mântuirea este privită ca o devenire, ca un traseu pe calea desăvârşirii spirituale, şi nu ca o stare predestinată sau judecată în mod contabil, prin determinarea cantităţii de fapte bune sau de credinţă. La început este necesară credinţa. Fără acest bagaj nu se poate porni la drum. Dar credinţa fără fapte este moartă, iar faptele care nu izvorăsc din credinţă nu au aceeaşi rodnicie. Cei doi factori necesari desăvârşirii se întrepătrund şi se potenţează reciproc, pe măsură ce sufletul se purifică şi viziunea asupra rosturilor vieţii pământeşti şi spirituale devine tot mai profundă.

Oamenii care au în suflete adevărata lumină a credinţei, comit şi fapte transformatoare de lume. Nu din ordinul unor patriarhi, mitropoliţi sau preoţi, ci dintr-o necesitate lăuntrică de a-şi exprima mulţumirea faţă de Dumnezeu pentru darurile credinţei şi pentru ajutorul oferit sporirii acestora. Omul şi Dumnezeu sunt parteneri pe acest drum al mântuirii. Dumnezeu, cu nesfârşita-I bunătate, umple inimile oamenilor credincioşi cu harul Său. Dar şi omul trebuie să dăruiască, nu din obligaţie sau urmând vreo prescripţie, ci din propria-i plenitudine spirituală primită de la Dumnezeu. Darurile acestea sunt tocmai faptele creştine, cele care sfinţesc şi transformă lumea de aici. Ele nu sunt rodul unei stări predestinate, cum consideră grupările de factură protestantă, ci izvorăsc din libera voinţă a fiinţei umane. Dacă ar fi aşa, un om deja mântuit nu ar fi în

stare să comită vreo faptă rea. Căci dacă ar comite-o, nu s-ar putea afla într-o stare de mântuire! Omul greşeşte însă până la moarte. Nimeni nu este fără de păcat, decât numai Fiul lui Dumnezeu. Oricine, ajuns oricât de sus pe calea desăvârşirii, mai poate cădea în abis. Această luptă întru sporirea credinţei şi a faptelor bune trebuie să dureze până la sfârşitul vieţii.

Ţinând cont de această superioritate a viziunii ortodoxe în ceea ce priveşte relaţia dintre credinţă şi fapte, se poate pune întrebarea: de ce credinţa ortodoxă nu a dus la un tip de societate superior celui din apus, ba s-ar putea spune că dimpotrivă?

În restul spaţiului voi încerca să dau un răspuns la această întrebare.

Răspunsul este simplu: din cauza condiţiilor istorice vitrege. Ţările balcanice au suferit secole de asuprire otomană, iar Rusia a făcut un salt din Evul Mediu direct în comunism. Într-o ţară prepondent ortodoxă, rolul educativ la adresa maselor nu revine în exclusivitate clerului, ci trebuie să revină şi unei elite laice. Statul şi credinţa nu trebuie privite ca entităţi separate, dar nici nu trebuie căutată nici o relaţie de subordonare între ele, cum a impus-o papalitatea. Ele trebuie să se întrepătrundă. Istoria ne oferă modelul "simfoniei" bizantine dintre puterea spirituală şi puterea lumească, model care nu a mai fost repetat, nici adaptat eventual în alte tipare specifice timpului sau locului în nici o ţară ortodoxă din ultimele trei secole. Rusia, începând cu Petru cel Mare, a trecut la o serie de reforme de tip "occidental", care au alterat dezvoltarea firească şi organică a unui sistem propriu. Iar în Ţările Române de pildă, s-a trecut de la regimurile turco-fanariote direct la un regim secular, tot de tip occidental. Roadele au fost iarăşi catastrofale, pentru că talpa ţării nu s-a regăsit defel în regimurile politice pe care le vota, fără să înţeleagă de fapt mare lucru din programele lor.

Pentru a ieşi în întâmpinarea obiecţiei după care o întrepătrundere a religiosului cu politicul ar duce la o sacrificare a libertăţii individuale, aşa cum se întâmplă în regimurile politice fundamentaliste necreştine, amintesc un citat din ***"Manualul omului politic creştin"*** de Horia Cosmovici: "*Omul politic creştin, prin ordinea pe care o stabileşte, trebuie să creeze tipul de cetate care -fară a nesocoti realităţile acestei lumi- să ajute, în modul cel mai eficace posibil, persoana umană să se ridice la Cetatea arhetip, care este Cerul, DACĂ O VREA."* Acesta trebuie să fie ţelul primordial al oricărei politici sau implicări sociale de tip creştin: de a pregăti un mediu social cât mai sănătos spiritualiceşte, un ogor cât mai rodnic, pentru ca sămânţa învăţăturii evanghelice să poată încolţi apoi în mod liber în cât mai multe suflete.

Poporul român a dus o lipsă constantă de o adevărată elită slujitoare care să îl educe şi să îl formeze, una adaptată la spiritualitatea ortodoxă, cea proprie şi firească pentru români. Generaţia de elită a României din anii '30, care este astăzi atât de apreciată, nu a apucat să-şi dea adevărata măsură a posibilităţilor sale creatoare, tot din cauza vitregiei şi brutalităţii condiţiilor istorice. A venit apoi Războiul Mondial, cu inconsecvenţele şi trecerile cunoscute dintr-o barcă în alta, după care a urmat o jumătate de secol de tăvălug comunist. În final, încă o epocă de bâjbâială somnambulică în

căutarea zadarnică a propriei identităţi. Aceasta este moştenirea "spirituală" a României actuale. Aici ne aflăm în realitate.

Totul are însă şi un mare avantaj: resursele de exprimare socială şi politică ale Ortodoxiei au rămas intacte. Probabil că Dumnezeu a hotărât păstrarea lor ca rezervă pentru crâncenele vremuri de ateism şi apostazie care stau încă înaintea noastră. Substanţa spirituală a Occidentului s-a consumat, acesta ducându-şi traiul opulent, dar totodată steril, pe panta unui declin lent şi ireversibil. Doar spiritualitatea ortodoxă este cea care ar putea trezi din amorţeală atât estul cât şi vestul, dând Europei acel "suflet" pe care îl doreşte şi Papa Ioan Paul al II-lea. Ortodoxia nu este "antioccidentală", cum afirmă unii care nu o înţeleg de loc, ci aşteaptă doar înmănuncherea unor condiţii istorice optime şi a unor personalităţi creatoare de înalt calibru spiritual, pentru a porni ofensiva "în duh" la adresa dezmăţului şi decadenţei din est şi din vest deopotrivă.

Va fi aşa doar dacă va hotărî Dumnezeu? Dar faptele oamenilor ce rol vor avea? Toate întrebările şi răspunsurile fundamentale ale acestui început de mileniu se învârt în cele din urmă în jurul relaţiei dintre credinţă şi fapte. Adâncimea acestei problematici este însă nesfârşită, insondabilă... Ştim doar cu siguranţă că înmănuncherea celor doi factori are o forţă uriaşă, transformatoare de lume.

La Sărbătoarea Naşterii Domnului, în anul mântuirii 2000

Sărbătorim, iată, două milenii de când s-a produs un fapt uimitor şi inaccesibil raţiunii omeneşti: Dumnezeu Cel Atotputernic S-a pogorât din ceruri şi S-a făcut Om. Amintirea acestui eveniment va fi sărbătorită probabil cu mult fast şi mare pompă în întreaga lume creştină. Să nu ne lăsăm însă înşelaţi de aparenţe: omenirea anului 2000 nu este deloc pregătită sufleteşte pentru a înţelege adevăratele dimensiuni ale acestui eveniment unic. Fastului exterior îi corespunde pe plan interior o goliciune şi o sărăcie spirituală cumplită. Întruparea nu poate fi înţeleasă cu mintea, ci doar cu sufletul, care la oamenii de astăzi a devenit din păcate atât de opac sferelor spirituale. De aceea, pentru majoritatea oamenilor Crăciunul anului 2000 se reduce la o simplă evocare festivă, dar totuşi inerţială, a unui fapt petrecut cândva, în negura vremurilor.

Cum a fost posibilă însă venirea Mântuitorului în lume? Ce a fost altfel acum 2000 de ani, iar astăzi este ca şi inexistent în omenire?

Raspunsul la ambele întrebări constă într-un singur cuvânt: SMERENIA. Acceptând să Se coboare la condiţia de om, Dumnezeu ne-a oferit cea mai covârşitoare şi deplină pildă de smerenie. Mai mult, El nu a venit în lume într-o atmosferă de lux şi de fast, asemeni copiilor de regi şi împăraţi, ci în cele mai modeste condiţii, în anonimitatea ieslei Bethleemului.

Acest lucru nu a fost posibil decât ca urmare a smereniei oamenilor şi a pregătirii lor sufleteşti pentru a-L primi pe Dumnezeu. Harul Domnului poate lucra în lume doar în parteneriat cu omul, doar dacă omul înţelege chemarea ce îi este adresată şi îşi exercită libertatea în sensul împlinirii voii lui Dumnezeu. Şi iată că s-a găsit o fiinţă umană, Sfânta Fecioară Maria, care prin smerenia şi puritatea ei sufletească a fost găsită vrednică spre a deveni Maica Mântuitorului nostru.

Şi intrând îngerul la ea, a zis : Bucură-te, ceea ce eşti plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată eşti tu între femei. ***(Luca 1,28)***

Şi îngerul i-a zis : Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Şi iată vei lua în pântece şi vei naşte Fiu şi vei chema numele Lui Iisus. ***(Luca 1, 30-31)***

Şi a zis Maria : Iată roaba Domnului. Fie mie dupa cuvântul Tău! ***(Luca 1,38)***

Sufletul Fecioarei s-a plecat voii lui Dumnezeu, simplu şi firesc, umplându-se în aceeaşi clipă de Harul Duhului Sfânt. Iar în pântecele Preacuratei Şi-a aflat sălaş matern Însuşi Mântuitorul lumii, Cel care S-a născut acum 2000 de ani.

Cu toată simplitatea lui, astăzi mulţi nu sunt în stare să înţeleagă pe deplin acest fapt. Dumnezeu a venit pe pământ în chip de om, a venit în carne şi oase, iar nu în chip de nălucă. El trebuia să Se nască din femeie, atât pentru a-Şi putea asuma condiţia umană în întregimea ei, cât şi pentru a restaura ordinea dumnezeiască stricată de păcatul primilor oameni.

Duşmănie voi pune între tine şi între femeie, între sămânţa ta şi sămânţa ei; aceasta îţi va zdrobi capul, iar tu îi vei înţepa călcâiul. ***(Facere 3,15)***

Biruinţa asupra forţelor răului care l-au ispitit pe om la cădere avea să se producă tot prin firea omenească, întrepătrunsă însă în mod nedespărţit cu cea divină. Fiul Omului a fost în acelaşi timp om adevărat şi Dumnezeu adevărat. Cuvântul lui Dumnezeu, născut din Tatăl Ceresc mai înainte de toţi vecii, trebuia să vină pe lume din pântecele unei femei. Dar El nu putea să vină pe lume ca urmare a zămislirii dintr-un tată omenesc, adică dintr-o creatură. Raporturile dintre Creator şi creaţie nu pot fi niciodată inversate.

Ceea ce am încercat să explicăm aici prin mijloacele raţiunii este în realitate un profund fapt de credinţă, a cărui înţelegere desăvârşită se poate atinge doar printr-o deplină purificare interioară, doar printr-o autentică trăire creştină, străbătută de Harul

Duhului Sfânt. Gradul de înţelegere al faptului întrupării este totodată şi o *"măsură a creştinătăţii noastre"*.

Acum 2000 de ani, Dumnezeu venea pe lume în carne şi oase. Ce ne-a rămas astăzi în urma acestui fapt, dincolo de amintirea sa şi dincolo de cuvintele şi învăţătura Mântuitorului? Ne-a părăsit oare Dumnezeu odată cu înălţarea Sa la Ceruri? Iar lăsământul Său, adică Biserica, este oare altceva decât o simplă formă fără conţinut?

Dumnezeu a fost, este şi va fi mereu în mijlocul nostru, până la sfârsitul veacurilor! Începând cu Rusaliile, Duhul Sfânt, Mângâietorul, este de-a pururi alături de oameni, fiind mereu prezent în Biserica lui Hristos. Înţelegerea acestui fapt transcende iarăşi sfera înţelegerii uscate, raţionale. Adevărata credinţă este ca o ploaie care udă huma sufletului, alungând seceta spirituală şi făcând să rodească acea sămânţă pusă de Dumnezeu în sufletul fiecărui om.

Dar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu nu va mai înseta în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă curgătoare spre viaţa veşnică. ***(Ioan 4,14)***

Ştim cu toţii în teorie că Harul este prezent în Biserică, ştim că Sfintele Taine lucrează indiferent de virtuţile sau păcatele personale ale preoţilor, dar apa cea vie, izvoarele unde poate fi potolită setea de spiritualitate a omului, sunt tot mai rare şi mai greu de găsit. În bunătatea, mila şi dragostea Sa nesfârşită, Dumnezeu îşi trimite Harul Său în Biserica cea dreptcredincioasă pentru a nu lăsa oamenii să moară de sete şi să se usuce spiritual, cu toată nevrednicia multor slujitori ai ei. Dar cât de departe sunt aceste picături de Har, această "raţie de supravieţuire" transmisă prin aceia care îşi exercită o simplă meserie, de torentele de apă vie care se revarsă în lume prin Sfinţii care s-au smerit şi şi-au acordat ritmurile vieţii în deplină armonie cu voinţa lui Dumnezeu!

Daca însetează cineva, să vină la Mine şi să bea. Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui. Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe Care aveau să-L primească acei ce cred în El. ***(Ioan 7,37-39)***

Cum trebuie să privim noi acest Crăciun jubiliar? În cea mai deplină simplitate şi smerenie. Să nu ne lăsăm furaţi de festivismele fără conţinut, ci să ne alipim urechea de pământ, pentru a asculta clipocitul torentului de apă vie care curge subteran, ascuns vederii noastre. Din timp în timp şi din loc în loc acest torent izbucneşte la suprafaţă, dând naştere la adevărate oaze în deşertul spiritual al lumii actuale. Să căutăm apa vie a acestor oaze în locuri modeste şi ascunse, asemeni ieslei Bethleemului, nelăsându-ne înşelaţi de Fata Morgana a nălucilor strălucitoare. Să încercăm să devenim şi noi, dacă nu izvor, măcar purtători ai apei celei vii, pentru a putea uda cu ea ţărâna uscată a neamului, spre a o face cât mai roditoare spiritualiceşte, întru mărirea lui Dumnezeu.

Îndemn la umilinţă

Răul nu poate sta niciodată la aceeaşi masă cu Binele, nu îi poate suporta apropierea. Fuge ca de tămâie din faţa oglinzii care i-se pune în faţă, fuge de posibilitatea de a-şi contempla în ea hidoşenia propriei imagini. Oglinda este fie mânjită cu noroi, fie spartă de către derbedeii şi huliganii care parazitează şi desfigurează ordinea creaţiei lui Dumnezeu.

De câte ori nu ne-am simţit oare revoltaţi în faţa grosolăniilor, minciunilor şi nedreptăţilor de care au avut şi au mereu parte forţele doritoare de regenerare morală a societăţii şi a neamului românesc? Dar cum oare s-ar putea manifesta în alt mod forţele răului?

Toate aceste încercări nu sunt altceva decât trepte în drumul spre biruinţa spirituală. Cheia urcuşului este *umilinţa*, adică poarta prin care pătrunde harul lui Dumnezeu în sufletul omenesc. Biruinţa asupra răului din lume trebuie să înceapă întâi de toate cu biruirea răului din noi. Pe lângă încordarea deplină a voinţei noastre omeneşti, acest lucru nu este cu putinţă decât în cea mai profundă umilinţă. Numai astfel putem fi vrednici de ajutorul dumnezeiesc, de adăparea noastră cu apa vie din izvorul nemuritor de energie spirituală care ţâşneşte din Împărăţia Cerurilor. Numai astfel este posibilă autodepăşirea. Numai astfel putem birui încercările.

Nu trebuie să ne întristeze faptul de a cunoaşte statura şi calibrul spiritual al înaintaşilor, faţă de priveliştea dezolantă care se deschide atunci când privim astăzi în noi înşine sau în jurul nostru. Această discrepanţă trebuie să fie pentru noi un *îndemn la umilinţă*. Ne umilim pentru a ne putea înălţa.

Aceste lucruri le putem învăţa şi din pildele înaintemergătorilor pe lângă care ne simţim atât de mici. Ei au ştiut să se umilească şi mai mult decât noi, făcând din aceasta condiţia unui suiş către Cer.

Dovadă stau mărturiile a doi mari scriitori şi trăitori creştini, al căror destin s-a întrepătruns inseparabil cu izbucnirea curată a energiilor spirituale româneşti din secolul XX: filosoful Ernest Bernea şi poetul Radu Gyr.

"Umilinţa nu înseamnă şi nu se naşte din servilism, pentru că ea este forţă interioară, expresie a trăirii noastre pe treptele superioare ale lumii acesteia. Umilinţa este una din căile pe care omul ia cunoştinţă de starea sa şi de sensul existenţei sale. Prin umilinţă, omul nu se înjoseşte, nu se năruie pe sine, ci se înalţă, se zideşte. Recunoaşterea slăbiciunii noastre înseamnă dovada unei adevărate forţe. Pentru ca cineva să meargă pe calea umilinţei, concepută în sens ontologic, trebuie să dispună de o mare forţă interioară. (...) Umilinţa înseamnă depăşire, înseamnă creştere prin ceea ce

este dincolo de existenţa noastră aparentă. De aceea, ea nu înseamnă depresiune, decădere, moarte, ci, dimpotrivă, întărire, înălţare, înviere. Judecată în roadele ei materiale şi formale, umilinţa poate însemna slăbiciune, poate să însemne retragere. Văzută însă în roadele ei spirituale, ea este o cale ce duce către biruinţa luminii nestinse. De aceea poate fi socotită drept una dintre marile forţe de care dispune omul pentru formarea personalităţii sale şi câştigarea adevărului. În viaţa noastră de astăzi umilinţa vine ca o reparaţie a omului descompus în întunericul egoismului şi autodivinizării."

(Ernest Bernea – "Îndemn la simplitate")

Şi iată cum ne îndeamnă Radu Gyr la umilinţă, prin versu-i nemuritor:

Metanie

Doamne, fă din umilinţă
Pod de aur, pod înalt.
Şi din lacrimă velinţă,
Ca pe-un pat adânc şi cald.

Din lovirile nedrepte,
Faguri facă-se şi vin.
Din înfrângeri, scări şi trepte;
Din căderi, urcuş alpin.

Din otrava pusă-n cană,
Fă miresme ce nu pier.
Şi din fiecare rană,
O cădelniţă spre cer.

Şi din orişice dezastru
Sau crepuscul stins în piept,
Doamne fă lăstun albastru
Şi dă zâmbet înţelept.

Dacă vom şti să ne umilim, vom fi conduşi în tot ceea ce facem de mâna invizibilă a lui Dumnezeu, iar calea cea adevărată ni se va deschide de la sine. Dacă refuzăm, vom fi conduşi de propriile noastre orgolii, patimi şi vanităţi într-o fundătură fără ieşire, fiind încă una din generaţiile pierdute pentru neamul românesc.

Adevărul creştin

În zilele noastre asistăm la o puternică mediatizare a unor teorii pe cât de "senzaţionale", pe atât de ieftine, despre originile şi esenţa creştinismului. Se susţine fie că Iisus Hristos nici măcar nu ar fi existat, scrierile legate de El fiind expresia unor mituri ale epocii respective, fie că El a existat, dar religia pe care a propovăduit-o nu ar fi în fond decât un plagiat al diverselor religii păgâne ale antichităţii. În această dispută artificială iscată în jurul autenticităţii religiei creştine, cei care susţin aceste teze ignoră replicile, directe sau indirecte, furnizate de literatura creştină tradiţională în sprijinul tezei istoricităţii persoanei lui Iisus Hristos. O contribuţie ce s-ar vrea cât de cât serioasă ar trebui să ţină cont de regula elementară de a trata (măcar pentru a o combate) şi literatura care susţine un punct de vedere contrar, nu să o expedieze cu o uşurinţă care indică fie o aroganţă stupidă, fie neputinţa de a face faţă problemei, fie amândouă la un loc.

Metodologia folosită nu face decât să denote o sărăcie intelectuală care se reduce în esenţă la o simplă opinie: "eu nu cred că Iisus a existat cu adevărat", sau "chiar dacă a existat, el a fost un profet, un iniţiat, un magician, dar nu a fost Dumnezeu". Se aduc informaţii, dar nu se vede nici o conexiune între informaţiile aduse, nici un fir logic, nici o argumentaţie căreia ele ar fi destinate să-i servească. Totul se reduce la a a ridica semne de întrebare sau la exprimarea anumitor curiozităţi intelectuale, legitime până la un punct, dar nu mai mult. Aceste ipoteze şi semne de întrebare prezentate în speţa amintită de scrieri pseudo-teologice nu pot fi însă ridicate la rang de raţionament valabil, lipsindu-le orice fel de rigoare argumentativă.

Oare dintr-o simplă asemănare formală -dacă luăm de pildă cifra de 12 apostoli- se pot trage concluzii cu atâta uşurinţă? Se poate oare afirma fără a clipi din ochi că autorii Evangheliilor s-au fixat în mod artificial asupra acestui număr (inventând apostoli fictivi sau trecându-i sub tăcere pe alţii), pentru a corespunde cu numărul zodiilor anului solar? Care să fi fost sensul unui asemenea demers? Simbolistica acestei cifre este universală, iar scopul unei noi religii nu este de a distruge complet tradiţiile anterioare. Dacă despre Hristos s-ar fi scris că a avut 11 apostoli, ar fi fost acesta un argument în plus în favoarea istoricităţii Sale, în vreme ce 12 indică contrariul? Să fim serioşi! De ce să refuzăm cu orice preţ interpretarea cea mai la îndemână: aceea că au fost într-adevar 12 apostoli, 12 fiind numărul care simbolizează plenitudinea, perfecţiunea? De ce nu am admite că Hristos a fixat acest număr în mod deliberat, El nefăcând nimic sub semnul hazardului, ci sub cel al proniei divine (ce cuvânt de nepătruns pentru agnostici!), iar în urma sinuciderii lui Iuda S-a aratat lui Saul din Tars, pentru a-l chema să completeze armonia ce fusese spartă şi pentru a-l destina să propovaduiască neamurilor păgâne?

O alta mostră de pseudo-logică preluată din scrierile şi interpretările cât se poate de "originale" ale acestor teologi, interesaţi mai puţin de adevăr şi de rigoare, cât de efectele de senzaţie produse de "ipotezele" lor, este următoarea. Se face observaţia că Epistolele Sf. Pavel nu se referă la persoana istorică a lui Iisus Hristos ci doar la o divinitate mai mult sau mai puţin abstractă cu acest nume, în vreme ce datarea cunoscută a Evangheliilor este ulterioară cu vreo 20 ani. Înseamnă acest lucru (bazat pe informaţiile fragmentare care s-au păstrat) că Evangheliile au fost scrise "la comandă", pentru a portretiza mai amănunţit o figură de "erou" în carne şi oase, care să corespundă

imaginaţiei colective despre divinitatea descrisă în epistolele pauline? Sau ar trebui să concluzionăm mai degrabă că mărturiile despre viaţa Mântuitorului erau cunoscute la vremea Sf. Apostol Pavel în cadrul comunităţilor creştine, fie chiar numai în versiune orală, acesta neconsiderând necesar să amintească în epistolele sale amănunte despre care se presupunea a fi cunoscute de către cei cărora le scria? Pe baza premiselor existente, cred că orice om dotat cu raţiune nu poate trage decât concluzia a doua. Dar această concluzie are şi o implicaţie interesantă. Anume că Evangheliile sunt de fapt mai vechi decât se crede, şi ar fi şi normal ca vechimea lor veritabilă să fie anterioară celui mai vechi fragment de papirus care a fost găsit până în prezent, ca să nu mai vorbim de eventualele versiuni orale care au putut circula înaintea scrierii primei evanghelii.

Este deci surprinzător cum din sumedenia de semne de întrebare care implică o mulţime de răspunsuri posibile (ramase neanalizate), aceşti pseudo-teologi reuşesc să tragă concluzia fără echivoc că persoana lui Hristos este o simplă ficţiune. Literatura serioasă pe această temă indică fără excepţie tocmai contrariul. Evangheliile sunt documente istorice cât se poate de valabile, adevărate reportaje ale activităţii de răspândire a învăţăturilor "Legii celei noi" de către Iisus Hristos. Teologii competenţi de toate confesiunile (exceptându-i pe aceşti "disidenţi") sunt în deplin acord asupra chestiunii existenţei istorice a lui Iisus Hristos. Şi atunci de ce să dăm credit tocmai "disidenţilor"?

Un ateu sau un agnostic de bun-simţ ar trage cel puţin cealaltă concluzie, aceea că Iisus a fost un simplu om, iar religia care este legată de acest om este o compilaţie a religiilor păgâne ale antichităţii, grefată pe un trunchi iudaic. Argumentele ar consta într-o serie de asemănari frapante ce se pot constata între reperele vieţii pământeşti a lui Iisus Hristos şi alte zeităţi păgâne: naştere suprafirească, moarte, înviere după trei zile, etc. Datorită acestor similitudini, unii se grăbesc să tragă concluzii pripite şi superficiale, fără să bage de seamă că sunt de fapt victime ale propriilor idei preconcepute. Un ateu, sau unul care nu crede într-un Dumnezeu personal, va ajunge întotdeauna la această concluzie, la care practic îl obligă "credinţa" sa apriorică. Căci non-existenţa lui Dumnezeu, la fel ca şi existenţa Sa, este la urma-urmei tot un act de credinţă, oricât ar încerca aceştia să susţină contrariul.

Ce relevanţă pot avea însă aceste asemănări pentru un creştin (culoarea confesională având aici mai puţină importanţă)? Constituie ele cumva o demonstraţie raţională, fără cusur, a falsităţii credinţei sale? Nicidecum. Dacă Hristos a fost cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, El nu avea nevoie să plagieze religiile pe care a venit să le înlocuiască. Admiţând totuşi că religia creştină ar putea fi o sinteză a religiilor şi a gândirii antichităţii, oricine are un dram de bună-credinţă trebuie să recunoască faptul că această sinteză este una cu adevărat genială, care întrece cu mult presupusele surse de inspiraţie.

Cum pot fi totuşi interpretate aceste similitudini? În primul rând ca o pe o confirmare a universalităţii omenirii, indiferent de ev sau spaţiu istoric. Putem constata că nostalgia omului după paradisul pierdut şi setea sa de transcendent se manifestă sub o varietate limitată de forme. Omenirea este marcată de câteva arhetipuri universale, puţine la număr. De pildă cultele religioase sunt caracterizate în marea lor majoritate de temple, altare, preoţi. Acest lucru poate să conducă şi la o altă concluzie decât aceea că religiile s-ar fi plagiat una pe alta. După izgonirea sa din paradis, omul şi-a păstrat o serie de

amintiri ancestrale transmise din generaţie în generaţie, chiar dacă mesajul în întregimea sa pălise iar chipul lui Dumnezeu din sufletul său se întunecase. Noaptea nu a fost însă totală, iar Biserica recunoaşte frânturi din Adevărul divin şi în cadrul religiilor păgâne. Orizontul de aşteptare al oamenilor din cele mai diverse culturi conţinea elemente comune, iar venirea lui Hristos nu a făcut decât să împlinească aceste aşteptări. Ar fi fost de-a dreptul de mirare dacă mesajul creştin s-ar fi constituit într-o noutate absolută faţă de religiile păgâne pe care urma să le înlocuiască, mai ales în ceea ce priveşte unele aspecte exterioare ale cultului. Nu are euharistia similitudini "frapante" cu o serie de practici păgâne? Nu se sărbătoreşte Naşterea Domnului exact în aceeaşi dată în care păgânii serbau ziua soarelui? Dacă ar fi fost altfel, dacă deosebirile ar fi fost radicale, atunci în mod sigur creştinismul nu ar fi ajuns să fie astăzi religia cea mai răspândită de pe glob. Pentru un creştin asemănările indică mai degrabă altceva, şi anume universalitatea credinţei sale. Cuvintele "Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa" se adresează întregii omeniri, indiferent de specificul cultural sau etnic, orice fiinţă umană putând găsi în tradiţia din care provine elemente comune cu plenitudinea revelaţiei divine manifestată prin Hristos.

Primii oameni, cei pe care căderea lor în păcat i-a azvârlit din rai în istorie, au moştenit amintirea vieţii paradisiace, a prezenţei permanente a harului divin. Dar chipul lui Dumnezeu din sufletul omului s-a spart în cioburile feluriţilor idoli şi zeităţi prin care se manifesta nevoia de religiozitate inerentă sufletului omenesc. Religiile păgâne mai păstrează aşadar frânturi din Adevărul dumnezeiesc, care a fost restaurat în totalitate abia prin venirea lui Hristos. Acest *adevăr primordial* este anterior religiilor păgâne, este sursa lor primară, iar mesajul lui Hristos nu face decât să ni-l comunice în toată plenitudinea sa. Dacă e să tragem concluzii cine pe cine a influenţat, atunci acestea trebuie trase exact invers decât o fac unii! Nici religiile egiptene, nici cele babiloniene şi nici misterele antice nu sunt deci "Alfa şi Omega". Dumnezeu Însuşi este "Alfa şi Omega", începutul şi sfârşitul! Iar între acest început şi acest sfârşit, Crucea Mântuitorului despică în două întreaga istorie omenească. Aventura căderii omului în istorie este ireversibilă, iar odată cu venirea lui Hristos s-a restaurat posibilitatea mântuirii sale. De data aceasta însă, "uitarea" Adevărului divin, asemeni celei ce a urmat căderii din rai, este imposibilă. Dumnezeu Însuşi a făgăduit că Biserica Sa nu va fi biruită nici de porţile iadului.

Ce facem însă cu religiile ezoterice şi oculte, cu tot acest bagaj de informaţie transmis din generaţie în generaţie din vremuri străvechi? Pentru unii, caracterul stufos al acestora ar putea denota o superioritate faţă de simplitatea mesajului creştin, pe care l-ar conţine implicit şi pe care l-ar fi "servit" maselor ca bun de uz comun, cunoaşterea deplină şi adevărată fiind rezervată unor iniţiaţi. Alţii, cum ar fi René Guénon, consideră că principial pot exista unii oameni atât de înaintaţi în procesul desăvârşirii spirituale încât, *“pătrunzând unitatea principială a tuturor tradiţiilor, nu mai sunt legaţi de o formă tradiţională particulară”.*

Evangheliile resping însă cu hotărâre o asemenea interpretare. Chiar admiţând că înţelepciunea ocultă a omenirii ar putea conţine unele adevăruri, sau că în profunzimea lor unele mistici necreştine ar tinde să se apropie tot mai mult de cea creştină, există o diferenţă radicală între acestea şi esenţa creştinismului. Saltul calitativ făcut de la unificarea unor asemănări sub forma unor concepte utile de lucru (“Tradiţia”) până la teoretizarea *identităţii* (chiar şi transcendente) a tuturor tradiţiilor nu poate fi un demers

legitim, atâta timp cât piatra din capul unghiului este diferită. Doar creştinismul pretinde că aceasta este însuşi Dumnezeu Care a luat trup omenesc, şi că *mai presus* de orice ştiinţă sau cunoaştere, ezoterică sau nu, stă *dragostea*. Să ne reamintim cuvintele Sf.Apostol Pavel, care spun totul:

1. De aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător.
2. Şi de aş avea darul proorociei şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiinţă, şi de aş avea atâta credinţă încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt.
3. Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte.
4. Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte.
5. Dragostea nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândeşte răul.
6. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr.
7. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădajduieşte, toate le rabdă.
8. Dragostea nu cade niciodată. Cât despre proorocii - se vor desfiinţa; darul limbilor va înceta; stiinţa se va sfârşi;
9. Pentru că în parte cunoaştem şi în parte proorocim.
10. Dar când va veni ceea ce e desăvârşit, atunci ceea ce este în parte se va desfiinţa.
11. Când eram copil, vorbeam ca un copil, simţeam ca un copil; judecam ca un copil; dar când m-am făcut bărbat, am lepădat cele ale copilului.
12. Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, faţă către faţă; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaşte pe deplin, precum am fost cunoscut şi eu.
13. Şi acum rămân acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea. ***(I Corinteni, Cap.13)***

Dragostea este cea dintâi dintre virtuţi, pentru că din dragoste pentru creatura Sa, Însuşi Fiul lui Dumnezeu S-a coborât la condiţia umană, a băut din cupa amară a suferinţei şi S-a lăsat ucis, pentru a triumfa apoi asupra morţii "cu moartea pe moarte călcând". Dragostea lui Dumnezeu este de atunci în permanenţă prezentă în lume şi lucrează necontenit.

Unde îşi au lucrurile de mai sus corespondentul în cadrul oricărei alte religii? Iată o întrebare foarte simplă, la care toţi aceşti "specialişti" sau ezoterişti nu vor şti să răspundă. Unde este deci adevărul? Refuzând răspunsul lui Iisus: "Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa", nevoia de a satisface setea de cunoaştere şi de a răspunde la marile întrebări existenţiale ce frământă fiinţa umană va fi satisfacută cu un surogat, cu o "pluralitate" de "adevăruri", exprimând chipurile curiozitatea nepotolită a omului, ce refuză a se osifica în "dogme" imuabile. Realitatea este că însăşi această "pluralitate a adevărurilor" este la rândul ei o dogmă, şi încă una care duce la somnul raţiunii, îmbătându-ne cu un agnosticism comod ce refuză să dea piept cu provocările pe care le implică adeziunea la credinţa creştină. Şi atunci e mai simplu să se spună că din moment ce nu putem cunoaşte un singur Adevăr, orice teorie, orice religie îşi are gradul ei de legitimitate, are doza ei de adevăr cu "a" mic.

Deşi este bazată pe o serie de "dogme", spre deosebire de atitudinea de mai sus, credinţa creştină este departe de orice confort lăuntric şi de orice stare de somnolenţă a

raţiunii. Dimpotrivă. Practicarea ei cere un efort continuu, aduce cu sine suişuri şi coborâşuri, bucurii şi deznădejdi. Poate să spună cineva care a citit hagiografii (biografii de sfinţi) că viaţa acestora a fost una comodă, sau că stările lor de beatitudine pot fi asemuite cu un confort interior de sorginte hedonistă? Credinţa deschide noi dimensiuni sufletului omenesc, angajând omul în totalitatea fiinţei sale. Un lucru se poate spune cu certitudine: cei care o au, sunt mai bogaţi sufleteşte decât cei care mai scormonesc după o dezlegare "alternativă" a enigmei fiinţei umane, eşuând în final într-o "pluralitate" de răspunsuri care la urma-urmei nu implică nici un angajament existenţial. Nici unul, în afară poate de acela de a lupta pentru "demitizarea" credinţei în general şi a celei creştine în special. Dar atunci cum mai rămâne cu "pluralitatea" adevărurilor? Sau ne întoarcem iar la dogmele materialismului dialectic de sorginte marxist-leninistă?

Suferinţă şi Înviere

Ne aflăm în ajunul Sfintelor Paşti, cea mai importantă sărbătoare creştină, zi în care Biserica prăznuieşte minunea Învierii Mântuitorului, a triumfului vieţii asupra morţii, a deschiderii porţilor mântuirii pentru omenirea căzută în păcat. Fiul lui Dumnezeu, întrupat în om, ne-a arătat care este calea salvării: suferinţa, crucificarea şi moartea, pentru a putea învia apoi în trup de slavă, prefigurând astfel prin pilda Sa destinul întregii omeniri.

Hristos a înviat din morţi, pârgă celor adormiţi. Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om a venit şi învierea morţilor. Că după cum toţi mor în Adam, tot aşa vor învia întru Hristos.
(I Corinteni, 15,20-22)

Mulţi oameni încearcă să-şi justifice neputinţa de a crede prin argumentul că un Dumnezeu atotputernic şi bun nu ar fi putut crea o astfel de lume, în care suferinţa pe care o vedem la tot pasul pare a se înstăpâni pe destinul nostru, al oamenilor. Vedem catastrofe devastatoare, boli incurabile, avem parte de atentate, de războaie, de lovituri şi contra-lovituri, vedem suferind sau murind fiinţe nevinovate, până şi copii neprihăniţi,

vedem copii sau tineri cuprinşi de o adevărată frenezie a crimei şi a distrugerii, ucigându-şi orbeşte semenii înainte de a-şi pune capăt propriei vieţi.

Mulţi dintre noi nu înţeleg această taină, rămânând împietriţi în mentalitatea omenirii din vremurile în care ea nu L-a cunoscut pe Hristos. Fie se consideră că răul şi suferinţa pricinuite de alţi oameni trebuiesc răsplătite cu aceeaşi monedă, amplificând astfel la nesfârşit şirul distrugerilor, fie rămân cu sufletul frânt şi împietrit în faţa atotputerniciei stihiilor naturii sau a monstruozităţii demente de care dau dovadă unii criminali dezaxaţi. În faţa unor asemenea lucruri, o parte din semenii noştri se revoltă împotriva acelui Dumnezeu în care de fapt nu doresc să creadă. Este şi acesta un paradox al unei creştinătăţi descreştinate, o consecinţă a laicizării şi a golirii de substanţă a mesajului creştin.

Omenirea necreştină -păgânii sau evreii- a considerat dintotdeauna că suferinţele de care are parte sunt fie o pedeapsă divină, încercând să îmbuneze pe urmă divinitatea supărată prin jertfe materiale sau chiar umane, fie au considerat că aceste jertfe şi suferinţe vor dărui *colectivităţii lor* binecuvântare de sus, le vor da dreptul şi putinţa de a se bucura în viitor de belşug material şi de putere pământească, *asupra altor oameni*. Acestea ar părea că pot fi singurele beneficii ale suferinţei din punct de vedere necreştin, anume de a asigura perpetuarea bunăstării şi puterii pământeşti a unei colectivităţi dintr-o lume orizontală, despărţită de divinitate printr-o prăpastie de netrecut. Suferinţa are totuşi, un sens.

Din punctul de vedere al ideologiei artificiale a individualismului modern, care priveşte omul ca fiind rupt sau fiind deasupra oricărei comunităţi naţionale sau religioase din care ar trebui să facă organic parte, suferinţa îşi pierde însă orice sens. Nu există nici o depăşire transcendentă a ei –este chestiunea personală a fiecărui individ dacă el crede în aşa ceva sau nu- şi nici nu se recunoaşte existenţa unei colectivităţi care ar putea beneficia de pe urma suferinţei indivizilor care o compun, indivizi situaţi mai presus de orice. Şi ce poate fi mai tragic decât o omenire care nu mai găseşte sensul suferinţei, rămânând neputincioasă şi copleşită de disperare?

Aceşti oameni nu realizează faptul că Dumnezeu a biruit răul şi moartea din lume tocmai prin propria Sa suferinţă şi moarte pe cruce. Ei nu realizează că suferinţa şi moartea au intrat în lume ca urmare a degradării naturii omeneşti produsă prin păcatul originar, omul fiind incapabil să depăşească această stare prin propriile sale resurse interioare. Pentru aceasta a fost nevoie de întruparea, de patimile, de moartea şi de Învierea Fiului lui Dumnezeu, Care Şi-a asumat întreaga condiţie umană, în toată plenitudinea ei, nedesfigurată însă de păcat. Iisus Hristos ne-a arătat prin pilda Sa că soarta omului nu este neantul, ci învierea, că substanţa spirituală din care este plămădită fiinţa umană este nemuritoare, ea rămânând dincolo de trupul supus mortificării, urmând ca la venirea vremii să învieze în trup de slavă şi să ajungă la condiţia sa eternă:

*Iar când fiinţa aceasta stricăcioasă se va îmbrăca în nestricăciune şi fiinţa aceasta muritoare se va îmbrăca în nemurire, atunci va fi cuvântul care este scris****: înghiţitu-s-a moartea întru biruinţă. Unde-ţi este, moarte, biruinţa? Moarte, unde-ţi este boldul?***

(I Corinteni, 15,54-55)

Dacă Mântuitorul a înviat prin propria Sa putere dumnezeiască, oamenii vor învia tot prin puterea lui Dumnezeu şi pot ajunge la desăvârşirea spirituală aici, pe pământ, numai cu ajutorul Său. Tot sensul vieţii de aici trebuie să conveargă spre momentul suprem al Învierii. Atunci omenirii îi va fi dăruită o altă condiţie, în funcţie de gradul său de desăvârşire spirituală, de roadele aduse de talanţii sădiţi de Dumnezeu în sufletele oamenilor, de puterea lor de dăruire şi de jertfă, pe scurt: din capacitatea noastră de a ne apropia cât mai mult de pilda lui Hristos, care trebuie să ne fie model şi călăuză, fiindu-ne atunci cu siguranţă şi ajutor spre mântuire.

Dumnezeu a rânduit omenirea în colectivităţi naţionale, şi nu întâmplător. Pentru a face posibilă trimiterea Fiului Său în lume spre a-Şi împlini menirea, El a ales un neam prin care să pregătească această venire, un neam care să fie capabil să înţeleagă şi să valorifice în folosul întregii omeniri mesajul de mântuire adus de Hristos, Care a venit să umple cu duh cadrele legilor morale care fuseseră date anterior. Codurile morale, oricât de cuprinzătoare ar fi ele, reuşesc cel mult să îngrădească parţial răul din lume, nicidecum să-l elimine sau să-l depăşească. Singura alternativă posibilă este cea urmată de Mântuitor: jertfa voluntară, care deschide omenirii noi orizonturi şi căi spre a fi urmate de către cei care doresc să păşească pe acelaşi drum al crucii, împinşi de aceeaşi dragoste şi putere de dăruire.

Semnificaţia unor asemenea gesturi jertfelnice este mai uşor de perceput şi de transmis în cadrul aceleiaşi comunităţi de limbă şi de cultură, care este capabilă să le înţeleagă şi să le valorifice într-un mod mai imediat, dar şi să le depoziteze în tezaurul său de valori colective care se perpetuează din generaţie în generaţie. Datoria oricărui neam, a oricărei culturi, este de a conferi acestor valori o circulaţie universală, atunci când roadele lor sunt de natură să îndrepte şi restul omenirii pe căile lui Dumnezeu. Acesta a fost, este şi va trebui să fie menirea supremă a neamurilor, aceea de a depune la picioarele Tronului Dumnezeiesc întregul lor patrimoniu colectiv de credinţă, jertfă şi creaţie, spre împărtăşirea întregii omeniri, nu spre folosul lor exclusiv şi egoist.

*

În această Săptămână a Patimilor, nu putem să nu ne aducem aminte cu pietate de patimile Neamului Românesc, atât de greu încercat în ultima jumătate de veac de forţele întunecate care au lucrat în lume sub mască comunistă, şi care lucrează poate şi în ziua de azi sub alte măşti. Nu putem să nu ne îndreptăm gândurile către cei care au fost închişi, torturaţi sau "reeducaţi" tocmai pentru că profunda lor credinţă refuza compromisul şi pactul cu diavolul. Nu putem să lăsăm să cadă în uitare suferinţele şi încercările lor, ispitele la care au fost supuşi pentru a fi distruşi moralmente, ei totuşi rezistând şi rămânând în credinţa lor. Suferinţa românească a înălţat un adevărat imn pentru crucea grea care i-a fost dată spre a fi purtată, fiindu-i cu siguranţă scris să-şi reverse într-o zi rodul mântuitor peste neamul nostru şi peste întreaga omenire. Suferinţa, moartea şi chinul au fost depăşite şi biruite printr-o extraordinară puritate a trăirii, dându-ne nădejdi pentru marea clipă a Învierii.

Valorificarea suferinţei se poate face numai în acest mod, numai aşa poate avea ea un sens, iar roadele depăşirii ei vor rămâne de-a pururi ca nişte mărgăritare de preţ în sufletele generaţiilor prezente şi viitoare.

Poetul suferinţei româneşti este şi va rămâne inegalabilul Radu Gyr, care a transformat zbuciumul şi chinurile unei generaţii de suflete întemniţate în efluvii de soare şi de înălţare spirituală.

IISUS ÎN CELULĂ
de Radu Gyr

Azi noapte Iisus mi-a intrat în celulă.
O, ce trist şi ce'nalt părea Crist !
Luna venea după El, în celulă
şi-L facea mai înalt şi mai trist.

Mâinile Lui păreau crini pe morminte,
ochii adânci ca nişte păduri.
Luna-L bătea cu argint pe veştminte
argintându-I pe mâini vechi spărturi.

Uimit am sărit de sub pătura sură :
- Doamne, de unde vii, din ce veac ?
Iisus a dus lin un deget la gură
şi mi-a făcut semn ca să tac.

S'a aşezat lângă mine pe rogojină :
- Pune-mi pe răni mâna ta !
Pe glezne-avea urme de cuie şi rugină
parcă purtase lanţuri cândva.

Oftând şi-a întins truditele oase
pe rogojina mea cu libărci.
Prin somn lumina, dar zăbrelele groase
lungeau pe zăpada Lui, vărgi.

Părea celula munte, părea căpăţână
şi mişunau păduchi şi guzgani.
Am simţit cum îmi cade capul pe mână
şi-am adormit o mie de ani...

Când m-am trezit din afunda genună,
miroseau paiele a trandafiri.
Era noapte şi era lună,
numai Iisus nu era nicăiri...

Am întins braţele, nimeni, tăcere.
Am intrebat zidul : nici un răspuns !
Doar razele reci, ascuţite'n unghere,
cu suliţa lor m'au străpuns...

- Unde eşti, Doamne ? Am urlat la zăbrele .
Din lună venea fum de căţui...
M-am pipăit... şi pe mâinile mele,
am găsit urmele cuielor Lui.

*

Care poate fi o posibilă menire a noastră, a românilor, în această lume atât de sterilă şi de îndepărtată de o asemenea înţelegere profund creştină a rosturilor vieţii şi ale suferinţei?

"Misiunea poporului român în lume nu poate fi decât una singură, ca de altfel a oricărui alt popor, şi anume aceea de a influenţa dezvoltarea spirituală a naţiunilor secătuite de raţionalism, pragmatism şi materialism, lansând în circuitul politico-social al umanităţii tot excesul de suflet, tot spiritualismul şi idealismul care s-au acumulat în adâncul fiinţei sale. Când naţiunile europene, obosite de căutări amăgitoare, se vor vedea ameninţate de pericolul alunecării fatale pe panta materialismului, şi nu vor mai găsi în sine nici o scânteie regeneratoare, atunci poporul român (generos şi înţelegator) îşi va începe adevărata sa misiune în această lume. (...) Balanţa istoriei va avea nevoie de comoara inepuizabilă a sufletului său pentru a-i reda Occidentului pietrificat în dogme ştiinţifice viaţa şi sensul uman. (...) Să sperăm că poporul român (născut şi crescut din esenţe) va şti atunci să toarne cu generozitate în cupa golită a Occidentului tot preaplinul sufletului şi spiritualităţii cu care l-a înzestrat Dumnezeu."
(FAUST BRĂDESCU – Sufletul poporului român)

Dacă vom fi vrednici în faţa lui Dumnezeu, vom avea şi puterea de a ne împlini această chemare!

Vinerea Mare, 2002

În căutarea temeiurilor Europei

Numărul 477 din 3-9 mai 2002 al revistei "Dilema" conţine un notabil discurs rostit de către dl. Andrei Pleşu cu prilejul luării în primire a premiului "Josef Bech". Distincţia este acordată figurilor care au jucat un rol proeminent în efortul de unificare europeană, proiect care domină cu febrilitate tendinţele politice actuale ale continentului nostru. Intitulată *"Europa, spiritul critic şi imaginaţia",* cuvântarea personalităţii de mare anvergură culturală care este dl. Pleşu a surprins cu siguranţă pe multă lume, care se aştepta poate la un discurs festivist, poleit cu exprimări elegante, aşa cum ne-a obişnuit acest estet al cuvântului scris sau rostit. Din punct de vedere stilistic cuvântarea a împlinit aşteptările, fapt dealtfel de domeniul evidenţei atunci când este vorba de cineva ca dl. Pleşu. Însă adevăratul miez al discursului, ideile care transpar dincolo de rotunjimea frazelor, care nu decad în eufemisme, se constituie într-o critică răspicată la adresa lipsei temeiurilor, a lipsei unui liant menit să ofere consistenţă acestei construcţii europene la care se lucreaza deja cu o frenezie care depăşeşte pe alocuri limitele luciditătii. Desigur, dl. Pleşu nu poate fi numit un "eurosceptic". Critica rostită s-a dorit a fi una constructivă, plină de imaginaţie, făcând o serie de constatări de bun-simţ şi punând câteva întrebări-cheie la care se pare că încă nu s-a găsit un răspuns.

Viitorul european se construieşte într-un ritm debordant, dar lipseşte parcă un respiro, lipsesc momentele de cumpănire gravă a deciziilor care vor marca în mod hotărâtor viitorul nostru pe termen lung. Dincolo de faţada discursurilor fervente despre unificarea Europei nu se ascunde, adesea, nimic altceva decât un entuziasm şi un optimism iluzoriu, care-şi camuflează lipsa temeiurilor în spatele unei cortine de vorbe goale.

"Există deja o "limbă de lemn" a discursului comunitar, există clişee, euforii de protocol, abuz gesticulatoriu. Oricît de nobil ar fi subiectul, oricît de actual, nu poţi să nu te întrebi uneori, în surdină, ce e cu această inflaţie verbală, de ce simţim nevoia să reiterăm, neobosiţi, aceeaşi previzibilă demonstraţie, să cîntăm, la toate ocaziile, aceeaşi melodie? E discursul ***despre*** *Europa o caracteristică a spiritului european?* "

Discursurile interminabile *despre* proiectul unei asemenea entităţi nu pot suplini efortul necesar pentru descoperirea esenţei sale. Nu o poate face nici tentativa de întrupare în planul concret a plăsmuirilor ei din intelectul omenesc, locul unde ea a fost de fapt zămislită. Simplele reaşezări structurale, reformele, construcţiile politico-economice, toate acestea nu fac altceva decât să zidească un cadru exterior care-şi aşteaptă de undeva, de oriunde, sufletul care să-i dea viaţă.

"Vrem o Europă unită, dar nu putem depăşi nivelul unor operaţiuni de infrastructură. Ne lipseşte viziunea, marea idee restauratoare, marele simbol întemeietor. Ceea ce riscăm să obţinem este o splendidă cochilie vidă, o Europă arătoasă, dar fără interioritate. Ştiind asta, chiar şi cei mai cinici tehnicieni ai unificării nu pot fi scutiţi de oarecari accese de ***mauvaise conscience****. Iar pentru a le uita, ei*

organizează mari adunări festive în care se vorbeşte, se vorbeşte mult şi triumfal, despre miracolul integrării, despre "casa comună" a Europei, despre un vis pe cale de a se împlini. "

Poate fiinţa umană să fie creatoare şi în planul esenţelor? Poate omul crea ceva ce este dincolo de forme? Este omul creator de suflet? Sau el poate mai degrabă doar modela şi ajusta lumea creată, alipindu-se în acelaşi timp de valorile cu caracter de permanenţă care îi marchează condiţia? Aici apele se despart, dar trebuie spus din capul locului că cei care cred că omul poate fi creator în cel mai pur sens al cuvântului dovedesc o trufie luciferică. Omul nu poate decât să scoată la lumină, punând totodată pecetea talentului, a geniului şi a efortului său pe şlefuirea acelor esenţe care îi sunt date să le cunoască şi să le comunice semenilor. La creaţia lor nu poate fi însă nicidecum părtaş. Aceasta este o prerogativă exclusiv divină. Temeiurile pe care omul doreşte să-şi zidească viaţa trebuiesc căutate, *descoperite*, dar nu putem avea pretenţia să le făurim noi înşine *ex nihilo,* ca un fruct al propriei noastre imaginaţii şi cugetări. Cuvântul lui Dumnezeu are putere creatoare, El poate aduce la viaţă şi susţine după aceea în existenţă proiectele divine ale lumii create, cuvântul sau gândul omului însă nu.

Până şi termenii folosiţi în mod curent în spaţiul politic european denotă lipsa unei cugetări mai profunde asupra posibilelor temeiuri:

"În loc de unificare, se foloseşte, uneori, şi cuvîntul "lărgire", încă şi mai echivoc. Cum să "lărgeşti" o unitate istorică,teritorială, culturală, cum să lărgeşti un organism viu fără să-l ucizi? Oricît de bine intenţionată, ideea generoasă a "unificării europene" suferă, cum vedem, de pe urma unei reflexii insuficiente şi a unor formulări superficiale şi nefericite. Dacă există, Europa nu trebuie "unificată", ci doar egalizată respiratoriu, integrată în parametrii firescului. Verbiajul de care aminteam la început caută, însă, să dea iluzia unei terminologii legitime şi a unei doctrine coerente, acoperind cu rumoarea sa nonşalantă o problematică mai complicată şi mai dureroasă."

Ceea ce se poate "extinde" sau "lărgi" constă doar în mecanisme şi structuri, care se pot multiplica orizontal pe o arie geografică tot mai extinsă. Problema-cheie cu care ne confruntăm este însă aducerea la normalitate a unui organism viu care ar trebui sa aibă, mai precis să-şi *regăsească,* un suflet propriu.

Descoperirea temeiurilor spirituale ale continentului nostru, dacă ele există cu adevărat, este o intreprindere dificilă, care s-ar putea să presupună o profundă transformare a mentalităţii curente. Partea de răsărit a Europei este puternic marcată în urma deceniilor de distrugere sistematică cauzată de regimurile comuniste. Partea de apus şi-a înecat rădăcinile în opulenţa societăţii de consum care trăieşte încă din iluzia modernităţii şi a progresului necontenit, tinzând să imprime această pecete şi ţărilor care abia au reînceput să se obişnuiască cu libertatea. Atunci când progresul exterior ne îndepărtează tot mai mult de temeiurile noastre, există însă riscul producerii unei rupturi iremediabile, apare posibilitatea de a pierde ceea ce de fapt vrem să căutăm. Cei care afirmă că pentru transformările la care asistăm în prezent sau pentru cele prevăzute a avea

loc în viitor nu e nevoie de nici un fel de temei mai adânc, acestea fiind o simplă evoluţie "naturală" a unei societăţi umane dotată cu mijloace tot mai avansate de comunicare sau de circulaţie, se înşeală profund. Dacă Europa nu este în stare să-şi *descopere* acest suflet, toată construcţia care poartă pentru conformitate acest nume nu poate duce mai devreme sau mai târziu decât la un dureros eşec.

"Un proiect de anvergura unificării europene are nevoie de un liant pe măsură. Sub ce idee tutelară vrem unificarea? Proiectul în sine e vechi. Europa a fost unită cîndva, fie prin folosinţa unui idiom nivelator (latina în Evul Mediu, franceza mai tîrziu, engleza astăzi), fie prin universalitatea credinţei: Respublica christiana , în variantele ei imperiale: Bizanţul la răsărit, Sfîntul Imperiu Romano-German la apus. (...) Se face, în acest sens, încercarea de a înlocui vechea uniformitate religioasă a continentului cu un soi de "religie profană", aceea a drepturilor omului şi a guvernării democratice. Domeniul de valabilitate al acestei religii depăşeşte însă frontierele Europei şi, ca atare, nu poate constitui atributul ei specific. În plus, valorile de acest tip, adoptate de multă vreme în Occident, nu s-au dovedit suficient de viguroase şi de consistente pentru a acţiona persuasiv asupra aspiranţilor la integrare veniţi dinspre est. Revoluţia Franceză a încălcat în mod sîngeros omului pe care tocmai le proclamase, votul democratic l-a adus la putere pe Hitler, iar Europa valorilor seculare, de după iluminism, Europa modernă, a economiei de piaţă şi a democraţiilor parlamentare, a produs două războaie mondiale şi două variante de totalitarism criminal, cu efectul dramatic al propriei ei scindări, din care cu greu caută să-şi revină. "

Mai sus sunt enumerate posibilele idei întemeietoare, şi este greu de crezut că ar putea fi imaginate şi altele decât cele lingvistice, politice sau religioase. Din moment ce se doreşte ca Europa viitorului să fie *mai mult* decât o simplă piaţă de schimburi economice sau decât o simplă colaborare pe plan politic, posibilele principii care ar putea să-i stea la bază trebuiesc căutate în afara materiei brute. În procesul "unificării" europene sunt amalgamate o serie de deziderate fireşti privind colaborarea şi apropierea dintre naţiuni cu tendinţa mai mult sau mai puţin mărturisită de a făuri o identitate "europeană". Totodată, se resimte în mod acut o menţionare explicită a sursei din care emană *principiul autorităţii* exercitată de Uniune asupra statelor ce o compun, şi care le va limita suveranităţile naţionale. Constituţiile acestor state statuează că sursa autorităţii lor este poporul, care şi-o exercită prin reprezentanţii săi aleşi în mod liber şi democratic. Imperiile trecute îşi fixau izvorul autorităţii lor în transcendent. Observaţia justă făcută de dl. Pleşu este că în cazul construcţiei actuale a edificiului european un asemenea temei lipseşte cu desăvârşire. Se speră doar că, într-o bună zi, el ar putea fi "inventat".

În acest punct se impun o serie de observaţii: poate fi o limbă de circulaţie mondială, cum ar fi astăzi cazul limbii engleze, să constituie temeiul unificator al Europei? Dacă vorbim de "globalizare" ar însemna să schimbăm subiectul. Ceea ce se caută este de fapt o posibilă "identitate europeană" care să devină competitivă în cadrul fenomenului "globalizării" şi care să contrabalanseze procesul de "americanizare" a mentalităţilor. Se caută aşadar un element distinctiv, iar nu unul nivelator.

În perioada imperiului roman, limba latină a fost răspândită în primul rând prin structurile politice ale *ocupaţiei* romane, care a constituit de facto coloana vertebrală a imperiului. Fără acest aşezământ politic, nici limba latină nu s-ar fi răspândit pe o asemenea arie şi la un nivel de mase. Limba este, după cum se vede, un temei insuficient, dacă nu este însoţită şi de altceva. Nu avem încotro şi trebuie să facem un salt pe tărâmul politic. Dacă în trecut această "unificare", privită exclusiv din punct de vedere politic, fără nici un alt adaos, a însemnat invariabil "ocupaţie", figurile emblematice fiind aici Cezar şi Napoleon (dar şi un Hitler sau Stalin!), astăzi se caută tot o unificare de tip politic, bazată de această dată pe democraţia liberală şi pe religia "drepturilor omului". Numai că, aşa cum a remarcat şi dl. Andrei Pleşu, aceste idei nu sunt specifice doar Europei. Ele pot fi preluate ca accesorii, nu însă şi ca piatră de temelie.

Ideea libertăţii, fundamentală pentru condiţia umană, este însă un bun la care nu se poate renunţa. Privite din perspectivă istorică, proiectele de unificare întemeiate *exclusiv* pe elementul politic au sacrificat această idee pe altarul forţei militare, singurul mijloc care a putut să oprească (temporar) tendinţele centrifuge ale naţiunilor care se simţeau oprimate. Tot din perspectivă istorică, putem constata că singurul liant care a putut asigura o stabilitate de ordinul secolelor a fost cel *religios*, dublat, firește, şi de componentele politică, militară şi lingvistică. Acestea au fost o serie de accesorii indispensabile, dar ele nu s-au constituit niciodată în piatra din capul unghiului. Emblemele acestei unităţi au fost papalitatea în Apus, respectiv împăratul de drept divin al Imperiului Bizantin (formulă caracterizată de unii, peiorativ, drept "cezaro-papism"). Această primă idee, a *principiului religios*, singurul care a dovedit în decursul istoriei că poate furniza unui edificiu politic integrator o stabilitate milenară, este aşadar de reţinut. Se va spune că el a generat o serie de excese, cum au fost cruciadele, inchiziţia, războaiele fratricide, că aceste excese au dat naştere unor contra-reacţii manifestate prin reformă şi mai apoi prin iluminism, a cărui moştenitoare directă este societatea zilelor noastre. S-a întâmplat aşa în primul rând pentru că ideea de libertate a fost adesea sacrificată ideii de subordonare faţă de autoritatea politico-religioasă. Libertatea rănită a reacţionat adesea impulsiv, "sărind peste cal" şi producând la rându-i alte excese, poate şi mai mari. Totuşi, nu putem să nu facem observaţia că aceste fenomene sunt specifice în marea lor majoritate Apusului şi instituţiei papale. Ele caracterizează într-o măsură infinit mai mică spaţiul ortodox, care şi-a găsit un ritm de viaţă mult mai echilibrat, cu toate cataclismele istorice care au trecut şi peste el.

Ce s-a întâmplat însă la umbra acestui principiu religios, dacă aruncăm o privire de-a lungul curgerii secolelor? Din germenii plantaţi cândva, în negura vremurilor, au răsărit şi s-au dezvoltat, încetul cu încetul, fenomenele naţionale, care au izbucnit în istorie pe plan politic, cultural şi economic. Secole sau milenii întregi de tradiţie neîntreruptă au cristalizat ceea ce putem numi identităţile naţionale ale popoarelor Europei. La unele mai devreme, la altele mai târziu, dar trăsăturile esenţiale ale fiecărei naţiuni s-au dezvoltat în conformitate cu zestrea conţinută în acea sămânţă pierdută în vreun colţ de lume, şi care a prins acolo rădăcini. "Lumea veche", adică Europa, bazinul mediteranean şi Asia, stă pe temelia unor culturi milenare. Ulterior au fost colonizate şi "lumile noi", aducându-se "civilizaţia" peste structurile fragile ale locului, peste acele societăţi incapabile să facă faţă şi să asimileze creator cultura de import, lăsându-se în

final devorate de către aceasta. Până să se poată vorbi şi aici de "tradiţii" asemeni celor din "lumea veche", va mai trebui să treacă însă ceva vreme.

Privită din această perspectivă, ce înseamnă aşadar Europa, care ar fi semnul ei distinctiv? Europa este în primul rând o diversitate de naţiuni şi de tradiţii milenare bine închegate şi individualizate, care sunt unite între ele şi care se deosebesc totodată de restul lumilor "vechi" prin acelaşi element: *religia creştină*. Dacă iniţial fenomenele naţionale au apărut tocmai prin emanciparea de principiul religios, la umbra căruia au crescut de fapt, nu au lipsit şi viziunile politico-spirituale care au căutat să reîmpace neamurile cu Dumnezeu. Căutarea unui "suflet" al Europei nu poate aşadar să facă abstracţie de nici unele din aceste date esenţiale care definesc "europenitatea". Acestea nu sunt simple plăsmuiri ale minţii omeneşti, ci realităţi concrete care-şi află temeiul în transcendent. Dacă în cazul religiei nu mai e nevoie de explicaţii suplimentare, pentru a lămuri problema în cazul naţiunilor, din moment ce ne-am oprit deja la Andrei Pleşu, nu e nevoie să mergem mai departe, deşi s-ar putea numi cu uşurinţă şi alţi autori români (teologi, filosofi sau oameni politici) care au expus idei similare. Oricum, este vădit că ascendenţa spirituală pe linia Constantin Noica - Nae Ionescu a lăsat unele urme inconfundabile şi în viziunea care îi este proprie d-lui Andrei Pleşu.

Ideea căutării temeiurilor unor fenomene legate de existenţa şi de creaţia omenească într-o lume transcendentă este prezentă la Andrei Pleşu tot într-un discurs, rostit de această dată în faţa unui select public european, cu prilejul Festivalului de Muzică Simfonică de la Lucerna. Textul său este reprodus şi în Dilema nr. 452 din 26 oct.-1 nov. 2001 sub titlul *"Îngerii şi muzica lumii"*. După o primă parte în care dl. Pleşu expune, cu rafinamentu-i cunoscut, ideea reverberaţiilor muzicii omeneşti în lumile angelice, în partea a doua subiectul rămâne legat de "îngeri", priviţi de data aceasta ca "îngeri păzitori ai naţiunilor". Naţiuni care, iată, îşi află şi un temei în plan transcendent. Desigur, acest temei poate fi nesocotit, poate fi valorificat prost, dar poate fi şi slujit în mod adecvat: totul depinde de liberul arbitru, de conştiinţa naţiunilor respective şi de raportarea lor la Dumnezeu. Dar să dăm din nou cuvântul d-lui Andrei Pleşu.

"Toţi marii învăţati ai creştinismului timpuriu sunt de părere că, în economia divină, fiecare seminţie îşi are îngerul ei păzitor. Nu doar individul uman are, prin urmare, un înger, ci şi poporul din care face parte. Iată, în acest sens, un pasaj semnificativ din Vasile cel Mare (sec.4): "Ştim încă de la Moise si de la Profeţi că există îngeri înainte-stătători ai tuturor naţiunilor... Aceste căpetenii şi guvernatori puşi să ocrotească şi să supravegheze popoarele ce li s-au dat în grijă sunt fără de număr".

Faptul că fiecare naţiune se află în grija unui înger ar trebui să ne dea un sentiment de linişte încrezătoare. Realităţile ar trebui să confirme acest sentiment, în aşa fel încît istoria lumii să arate ca o perpetuă petrecere cîmpenească. Părinţii Bisericii s-au întrebat însă şi ei, cum ne întrebăm si noi astăzi, cum se explică războaiele, ura inter-etnică, deriva temporară a cîte unei naţiuni înspre inumanitate. În mare, putem vorbi de trei răspunsuri posibile. Unul este al Sfîntului Pavel: există şi îngeri căzuţi, care, la un moment dat, se substituie protectorilor iniţiali ai popoarelor. Ei devin "stăpînitorii acestei lumi" şi se străduiesc să-i îndepărteze pe oameni de Dumnezeu. Un al doilea

răspuns se referă la strategia generală a îngerilor (fie că sunt ai individului, sau ai unei colectivităţi): ei au însemnate puteri spirituale, dar nu pe aceea de a manipula voinţa omului. Darul suprem oferit de Creator creaturii sale privilegiate este libertatea. Iar pentru ca omul să fie liber interior, el trebuie să aibă posibilitatea de a alege între bine şi rău, cu riscul implicit de a alege răul. La fel popoarele. Îngerii lor nu au dreptul să le îngrădească, în vreun fel, liberul arbitru. Asta înseamnă că orice popor îşi poate nesocoti, dacă vrea, tutela angelică, lăsîndu-se ispitit de impulsuri inferioare. Mai interesant, din punctul meu de vedere, este însă un al treilea răspuns. Poţi greşi nu numai întorcînd spatele îngerului, ci, dimpotrivă, idolatrizîndu-l, acordîndu-i o obedienţă şi un cult care, în mod normal, nu se acordă decît lui Dumnezeu. Acest tip de eroare repetă, întrucîtva, eroarea îngerilor căzuţi. Cauza căderii lor a fost pornirea orgolioasă de a uzurpa tronul Tatălui, sentimentul că sunt egali cu El. Eroarea naţionalismelor agresive constă şi ea în supradimensionarea instanţei naţionale, în amplasarea valorilor ei deasupra tuturor celorlalte valori. Naţiunea ia locul iubirii de aproape, ia locul înţelepciunii, ia, la urma urmelor, locul lui Dumnezeu. Cînd natiunea devine un Absolut, Absolutul devine relativ. Uităm că "patria noastră este - cum spune Apostolul Pavel - în ceruri" si facem din aşezămîntul nostru pămîntesc un templu idolatru, o limită opacă, singura raţiune de a fi a vanităţii noastre.

N-aş vrea să se înţeleagă că, din perspectivă nou-testamentară, problema naţională trebuie dispreţuită sau minimalizată. Apartenenţa la o naţiune sau alta este un dat providenţial, aşa cum este culoarea ochilor, statura şi tot ce alcătuieşte identitatea noastră particulară. Ca atare, această apartenenţă are un sens şi creează o răspundere. Nu te naşti întîmplător într-o anumită naţiune: există o marcă destinală în această împrejurare, există o comunitate istorică cu ceilalţi, există, mai ales, formidabila comunitate de limbă care leagă, în adînc, pe toţi utilizatorii ei. Şi există un rost al fiecărei naţiuni în istoria lumii care, neîmplinit, lasă vacantă o porţiune importantă a acestei istorii. Identitatea naţională e un fapt de la sine înţeles, care lucrează în noi clipă de clipă. Naţiunile sunt o realitate foarte puternică încă şi diversitatea lor este "sarea pămîntului". De aceea, o anumită demagogie comunitară, şi o proastă înţelegere a "globalizării" încercînd să anticipeze o umanitate vagă, incoloră, stereotipă, merg, de fapt împotriva evidenţelor şi împotriva bunului-simţ. Problema nu este a abandona sau a eluda tema naţiunilor, ci a o pune la locul ei, fără emfaza secolului 19, fără idolatrie, fără obsesia confruntării duşmănoase şi a supremaţiei exclusiviste. Asumarea identităţii naţionale trebuie, cu alte cuvinte, să ia chipul unei ofensive a creativităţii şi nu pe acela al unei triviale competiţii tribale. Pentru ca demonii care dormitează în sufletul tensionat al fiecărui popor să nu iasă la iveală, îngerii naţiunilor trebuie aduşi sub controlul unui principiu mai înalt decît ei. Altfel spus, nu-ţi vei onora cum se cuvine identitatea naţională, dacă nu vei lucra în numele unor valori situate deasupra "localului", a idiomaticului, a etnicităţii primare. A sluji, halucinat, îngerul naţiunii e o erezie nefastă. A sluji, împreună cu el, duhul comunitar e calea legitimă, calea cu adevărat îngerească...
“

La aceste cuvinte nu ar mai fi multe de adăugat. Ele sunt în consonanţă cu o întreagă tradiţie de gândire şi simţire care a căutat dintotdeauna să împace particularul cu universalul, diversitatea locală cu unitatea generală, libertatea cu puterile ordonatoare,

creativitatea individului cu tiparele zestrei ancestrale a tradiţiei pe care acesta a moştenit-o din strămoşi. Singurul principiu unificator între aceste faţete ale condiţiei umane nu poate fi decât cel spiritual al dragostei ca atribut al unui Dumnezeu personal, Care tronează deasupra tuturor şi Care este în acelaşi timp izvorul de unde ele ţâşnesc, albia invizibilă care le poartă în curgerea lor la vale, cât şi oceanul unde ele se vor revărsa în final, ajungând din nou la liniştea şi unitatea lor primordială. Tensiunea potenţială care există în sânul acestor diade dă naştere la frământări, este producătoare de istorie, este forţa motrice a unui şuvoi tumultos care curge mereu la vale pe firul timpului. Între aceste principii omul, prin atitudinea sa nesocotită, poate fi generator de conflict, în alte situaţii ele putând fi pentru el sursă de inspiraţie şi de tărie interioară. Dacă ne raportăm corect la ele, acestea pot să se potenţeze reciproc, rodind în chip creator.

De câte ori omul s-a opus interior căii de minimă rezistenţă, de câte ori a refuzat să se refugieze în comoditate, pragamatism şi utilitarism, acordând întâietate valorilor spirituale, el a creat prin această aşezare lăuntrică a sa opere durabile, care înfruntă secolele. El se găsea totodată în armonie cu acea curgere istorică care a cunoscut învolburări doar la suprafaţa unor ape ale căror profunzimi liniştite lăsau totuşi să se întrevadă care sunt adevăratele temeiuri ale lumii.

În epoca "modernă" a zilelor noastre, principiul care domină aproape fără rest atitudinile omului şi strategiile sale de viitor este, dimpotrivă, cel al confortului, pragmatismului şi utilitarismului. În plan profund suntem martorii unui dezechilibru radical: se caută a se impune cu orice preţ triumful câte unui principiu asupra perechii sale, uitându-se care sunt adevăratele temeiuri şi care este perspectiva dătătoare de echilibru. Asistăm la triumful generalizat al elementului abstract, universal, însă golit de orice conţinut, redus la o simplă categorie intelectuală, fără legături cu Izvorul dătător de viaţă. Curgerea apelor din ziua de azi este tot tumultoasă (când a fost însă istoria altfel?), dar tulbure şi lipsită de profunzime. Nu există adâncimile limpezi şi liniştite care lasă să întrevadă că în tot ceea de intreprinde omul, el ar ţine cont de un temei care să se afle dincolo de fiinţa sa, cu ale sale capricii şi tendinţe nestăpânite. Aceasta este observaţia fundamentală care se poate face asupra direcţiei actuale a procesului de unificare europeană, putându-se pune pe drept cuvânt în discuţie pretenţiile sale de viabilitate pe o scară mai întinsă a timpului istoric. Pentru aceasta îi lipseşte încordarea creatoare, care nu poate decât să se anemieze până la dispariţie pe drumul către o ţintă terestră al cărei principal conţinut este bunăstarea şi confortul. Drum ce ocoleşte efortul anevoios, dar plin de rod, de a clădi o operă în armonie cu ordinea universală.

Ca să revenim în actualitate, care este soarta la care sunt condamnate ţările est-europene, pentru care “integrarea europeană” este o direcţie de marş indiscutabilă? Tind aceste ţări oare către un ideal, indiferent de ce natură, îşi pun popoarele din partea de răsărit, luate în ansamblu, asemenea probleme? Sau motivele acestei orientări sunt de fapt mult mai profane, ţinând de “nevoia” în care s-au găsit ele în urma căderii comunismului? Observaţia de mai jos provine de asemenea din cuvântarea d-lui Andrei Pleşu rostită cu ocazia luării în primire a premiului amintit:

"Strivite de urgenţa sincronizării, hăituite de exigenţele acquis-ului comunitar, ele [ţările ex-comuniste] înţeleg integrarea europeană tot ca pe o cursă cu caracter economic. Există, e drept, şi mici ajustări legislative (care includ, de-a valma, drepturile minoritarilor, reclamele de ţigări, protecţia animalelor ş.a.), dar accentul cade pe speranţa unui nivel de trai mai bun. Pentru majoritatea populaţiei est-europene, integrarea înseamnă, să nu ne facem iluzii, căpătuire şi nimic mai mult. "

Cum spuneam mai devreme, dl. Andrei Pleşu nu este un euro-sceptic. În definitiv, discursul din care am prezentat aici largi fragmente a fost rostit *tocmai* la o festivitate în care erau răsplătite meritele domniei sale în cadrul procesului de unificare europeană. Spre cinstea sa, dl. Pleşu nu şi-a pierdut luciditatea şi spiritul critic, producând cu această ocazie un discurs cu un mesaj inechivoc. Ideile exprimate ar fi putut fi formulate chiar mai tranşant şi mai apăsat, lucru pe care dl. Pleşu l-a evitat cu deferenţă, ferindu-se de orice asperităţi în limbaj. Ele ar fi putut servi drept ingrediente unei critici cu adevărat devastatoare la adresa unui proiect care excelează prin construirea de forme, în aceeaşi măsură în care excelează prin lipsa de substanţă spirituală care să-i asigure soliditatea. Căutarea temeiului, a sursei autorităţii pe care este fundamentată *actuala* construcţie europeană nu a dus aparent la nici un răspuns concret, rămânând la stadiul semnelor de întrebare. Este şi acesta un mod de a evita cu eleganţă concluzia tranşantă după care acest temei nu este altceva decât o *utopie mundană*, de o speţă poate mai rafinată decât altele similare din trecutul nu prea îndepărtat.

Totuşi, ce va fi dacă asemenea semnale de alarmă, mai mult sau mai puţin transparente, vor răsuna în pustiu? Ce va fi atunci când construcţiei europene îi va fi bătut ultimul cui, care îi va fixa ultimele detalii mişcătoare, conferindu-i o rigiditate greu de modificat, în ea neregăsindu-se răspunsuri la nici unele din întrebările care frământă omul îngrijorat de lipsa de temeiuri a propriului viitor? Va rămâne dl. Andrei Pleşu fidel propriilor principii, despre care presupunem că în cazul domniei sale transcend simplul orizont cultural, atingând şi straturi existenţiale? Le va exprima la fel de deschis ca şi acum? Sau se va înclina tăcut în faţa unui fapt împlinit, în faţa unei *anumite Europe* care nu va voi să ştie nimic despre acele lumi îngereşti care pentru dl. Pleşu înseamnă mai mult decât simple figuri de stil? Întrebarea adresată unei personalităţi de prim-rang, răsplătită cu un premiu european, dar care pretinde în acelaşi timp că ţine la propriile principii, nu este superfluă. Într-o bună zi, când lucrurile vor fi limpezi şi vor lua o turnură ireversibilă, dl. Pleşu va trebui să găsească o ieşire din această DILEMĂ.

Post scriptum: Un răspuns la posibila "dilemă" a d-lui Andrei Pleşu a venit la scurtă vreme după scrierea rândurilor de mai sus. În ele am plecat de la premisa (greşită oare?)- că dl. Pleşu s-a angajat la modul sincer şi serios în căutarea adevăratelor temeiuri ale unei viitoare Europe unite. Demersurile domniei sale par a se limita de fapt la o simplă lozincă având un "coeficient de seducţie" ridicat, pentru a face "integrarea europeană" mai atrăgătoare şi din punct de uman, sufletesc, nu doar pur economic, material şi pragmatic.

"Ca o uniune instituţională să devină apetisantă, să devină seducătoare, e nevoie de mai mult decît de reguli şi principii omogenizante. Acum cîteva săptămîni îmi permiteam să spun - nu e o noutate, e o platitudine mai curînd - că Europei îi lipseşte deocamdată o idee mare, un simbol întemeietor. Un prieten, domnul Andrei Cornea, mi-a spus: "adevărul e că mi-ar fi frică să vină iar o idee mare peste noi şi să ne aducă la cine ştie ce isterie ideologică obligatorie". I-am dat dreptate într-un fel şi am reanalizat ce voiam să spun. Voiam să spun pur şi simplu că Europei îi trebuie un coeficient de seducţie - pentru noi, cel puţin, cei din Est. Avem nevoie să ne şi placă ceva acolo, nu numai să apreciem responsabil avantajele, ci să fim şi seduşi cumva, şi asta am în minte cînd spun că e nevoie de o idee europeană, de un simbol întemeietor. Am vrut să spun că e nevoie de persuasiune, de seducţie." ***(Dilema Nr. 483, 14-20 iunie 2002)***

Speriat probabil de posibilele consecinţe ale unor accente critice prea radicale şi ale unor idei cât se poate de valabile, dar care ies din şabloanele curente, dl. Pleşu se retrage din straturile profunde pe care a apucat să le răscolească prin cugetările sale pe o poziţie de moderaţie şi inocenţă, la nivelul unui simplu joc estetico-cerebral din categoria acelora care constituie principala preocupare a majorităţii intelectuale de la noi şi de aiurea. Cu tot acest vizibil pas înapoi, îmi permit să interpretez în continuare cuvintele discursului amintit al d-lui Pleşu în sensul lor originar, care merge mult mai adânc decât interpretarea de suprafaţă pe care ne-o sugerează ulterior autorul lor. Ar fi dealtfel păcat ca un om de valoarea d-lui Pleşu să se limiteze de bunăvoie la nivelul … lozincilor propagandistice şi al simplelor acrobaţii intelectuale fără conţinut!

Epilog: sensul istoriei

Motto: *„Sufletul omenesc este astfel alcătuit încât nu poate evita setea de absolut şi dacă nu este orientată către binele şi frumuseţea supremă, ea se îndreaptă către instincte şi cade sub influenţa zonei nefaste a răului metafizic. Când omul nu îl recunoaşte pe Dumnezeu, când nu iubeşte forţa sa creatoare şi frumuseţea ce o generează, el se apleacă cu pasiune în toate direcţiile egoismului şi apetitului care pot să însemne tot atâtea false mistici: setea de dominaţie şi împilare, setea de avere materială, mistica*

sexuală şi alte daruri de acest fel. Setea de absolut trebuie satisfacută oricum, fără nici o distincţie a direcţiei, fără nici o rezervă calitativă. Omul îşi caută puncte de sprijin acolo unde succesul este mai uşor de realizat. Urmările sunt dintre cele mai grave. Unde nu mai lucrează credinţa în Dumnezeu viaţa morală a omului se descompune, deoarece această viaţă se descentrează şi ordinea spirituală care unifică şi guvernează dispare."
(Ernest Bernea - "Crist şi condiţia umană")

Structurarea societăţii omeneşti într-un anumit moment istoric nu este altceva decât un reflex al viziunii antropologice care domină mentalitatea colectivă a epocii respective. Societatea este croită pe baza definiţiei omului acceptată drept valabilă în acel moment. În inerţia şi tendinţa de stabilizare care caracterizează orice alcătuire omenească, aceasta tinde la rândul său să formeze şi să educe oamenii după chipul şi asemănarea sa. Nu există societăţi "neutre" şi "incolore" din acest punct de vedere, nici măcar cele zise "liberale". Asemenea tendinţe de conservare a mentalităţii generale au fost întotdeauna scoase în cele din urmă din echilibrul lor relativ de un impuls revoluţionar, care a năruit lumea cea veche, înlocuind-o cu alta nouă, conformă cu viziunea asupra omului adusă de curentul schimbării.

Toate revoluţiile au pretins a fi un progres afirmând că zidesc o societate mai dreaptă, care elimină răul prezent în vechea orânduire. La o privire mai atentă, observăm însă nişte diferenţe fundamentale între transformările social-istorice care au avut loc în ultimele două milenii. Din punctul nostru de vedere, această distincţie are totodată şi un caracter de judecată de ordin moral.

Pe de-o parte este viziunea creştină asupra omului, care a adus o cotitură radicală în istorie şi ale cărei influenţe au modelat decisiv peisajul lumii până în ziua de azi. Definiţia omului este în acest caz cea mai cuprinzătoare, incluzând dubla natură, atât biologică, cât şi spirituală a fiinţei umane. Răul este privit ca o consecinţă a căderii în păcat, iar eliminarea sa nu se poate face decât printr-o întoarcere spre interior, printr-un efort de regenerare morală al omului, întrepătruns totodată cu harul divin. Omul transformat în sens creştin transformă şi societatea în care trăieşte, armonizând-o cu credinţa sa. Biserica este centrul iradiant şi garantul menţinerii acestei stabilităţi spirituale peste negura veacurilor. Creştinismul nu a propus nici un model concret de organizare socială, nu a avut nici un „program politic". Remediul răului social este o consecinţă a transformării în bine a omului. Pe lângă caracterul ei teocentric, nu trebuie pierdut din vedere rolul omului în concepţia creştină. Privit ca o coroană a creaţiei divine, omul cu dubla sa natură este cheia de boltă pe care se sprijină în final edificiul social. Înainte de a transforma societatea, trebuiesc transformaţi indivizii. Iată de ce revoluţia creştină a fost una nonviolentă dinspre partea ei, ea izbândind prin sângele atâtor martiri pentru credinţa în Hristos. Abia după această izbândă au apărut luptătorii care, punându-se sub semnul Crucii, au biruit tentativele duşmane de a distruge prin violenţă aşezământul creştin al lumii.

În cazul revoluţiilor cu caracter antropocentric, lucrurile se prezintă diametral opus. Se pretinde că *omul* este în centrul viziunii asupra lumii. Dar, în mod paradoxal, răul social este privit ca o consecinţă a organizării defectuoase a societăţii, fiind căutat *în*

afara omului. Fie se pun în discuţie relaţiile economice, fie structurile sociale, fie se remarcă potenţialul de conflict prezent între diversele religii sau diversele confesiuni. OMUL este însă dat cu totul la o parte, iar cauzele sunt căutate doar într-o serie de STRUCTURI cu un caracter mai mult sau mai puţin artificial. Consecinţele au fost pe măsură: modificarea structurilor nu a putut avea loc decât pe cale violentă. Însăşi societăţile democratice actuale sunt fundamentate pe victoria principiilor Revoluţiei Franceze, care a fost însoţită în mod fatal de orori şi violenţe de nedescris. Ca să nu mai vorbim de revoluţia comunistă. Spre deosebire de creştinism, toate aceste concepţii manifestă o tendinţă inversă: întâi transformă societatea - cu orice mijloace - pentru ca apoi să modeleze şi să educe cetăţeanul pe care şi-l doresc a sta la baza societăţii respective. Având în mână toate pârghiile educaţionale şi mediatice, diriguitorii acestor societăţi practică un adevărat experiment de laborator pe seama a miliarde de conştiinţe omeneşti.

Cu toate că aceste concepţii antropocentrice pretind că pun pe primul plan OMUL, viziunea lor asupra acestuia este una incompletă, fiind amputată de aspectul spiritual. Eroarea este cumplită, iar dintr-o perspectivă creştină - care priveşte omul în toata plenitudinea sa - ea este purtătoare de consecinţe fatale. Rândurile lui Ernest Bernea care stau ca motto textului de faţă grăiesc în acest sens un mesaj limpede.

În societăţile care nu sunt fundamentate pe valori religioase, setea de absolut inerentă naturii umane îşi caută împlinirea pe căile cele mai perverse, fiind o sursă constantă de rău moral, cu efecte şi în plan social. Stabilitatea aparentă a ţărilor democratic-capitaliste nu trebuie să ne înşele. Privit la o scară a timpului mai mare - de ordinul secolelor bunăoară - acest tip de societate este lipsit de orice perspective.

Bunăstarea economică se manifestă ca un anestezic al pulsiunilor omeneşti de a sparge tiparele mediocrităţii, canalizate fie înspre bine, fie înspre rău. Omului mulţumit de condiţia sa, hrănit cu surogate spirituale, îi este potolită în acest mod setea de absolut care-l consumă interior. Ţinând cont însă de relativismul moral care predomină azi în lume, nu este greu de bănuit pe ce pantă vor apuca stihiile ce se vor dezlănţui atunci când izvorul - de natură materială fiind - care potoleşte această sete va seca în mod inevitabil într-o bună zi. O zguduire majoră a lumii „capitaliste“, o criză economică „globală“ care va afecta lumea, va deschide larg porţile anarhiei. Remediul acesteia va fi găsit - în ce altceva? - decât într-o dictatură „globală“ de tip comunist. Se va spune că sistemul comunist este falimentar din punct de vedere economic şi că omenirea va avea totuşi înţelepciunea să nu reproducă greşelile trecute. Nu o va face, pentru că o posibilă sursă de inspiraţie ar putea fi modelul... chinez. Acesta îmbină perfect teroarea totalitară cu eficienţa economică a unui sistem de tip capitalist. Experimentul chinez, efectuat deja pe o masă umană de ordinul miliardelor, ar putea fi generalizat fără probleme la întreaga umanitate.

Noul tip de societate va fi privit ca o apariţie legică şi necesară, fiind privit ca singura modalitate de organizare pe ruinele lumii celei vechi. Lumea liberală de astăzi nu are nici o finalitate istorică, ea nefiind decât o stare de tranziţie, mai lungă sau mai scurtă, către o societate de tip comunist. La ce altceva poate să ducă apriga luptă împotriva

valorilor spirituale şi naţionale practicată astăzi la scară mondială? Cine ar mai putea împiedica triumful final al comunismului - un sistem aparent mort - dacă cei care mai cred în Dumnezeu se vor reduce la o mână de oameni?

Nu ştim dacă realizatorii filmului „Titanic“ s-au gândit să meargă atât de departe în simbolistica lor, dar paralela cu lumea dezvoltată contemporană este perfectă. Aceasta navighează cu inconştienţă în ape aparent liniştite, cu o încredere nemăsurată în posibilităţile ei materiale şi tehnice, savurându-şi traiul îndestulat şi lipsit de griji. Noţiunea de catastrofă istorică îi este complet străină. Nici nu se simte nevoia unor bărci de salvare - adică valori spirituale. Cei care atrag atenţia asupra acestui fapt sunt dispreţuiţi şi duşmăniţi. Ele sunt considerate a ocupa un loc inutil, diminuând confortul pasagerilor celei mai luxoase nave din istoria omenirii. Lipsa acestora se va resimţi însă în mod dureros atunci când pe apele aparent liniştite ale istoriei va ieşi în cale un gheţar de care se vor zdrobi şi în faţa căruia vor rămâne neputincioase toate realizările tehnice şi materiale.

Omenirea trebuie să ştie că poate cel mult supravieţui stihiilor naturale şi istorice, dar nu le poate influenţa sau stăpâni. N-a putut şi nu va putea niciodată. Studiind istoria, vedem cum odată la douăzeci, la cincizeci sau la o sută de ani apariţia unor catastrofe istorice, a unor cotituri radicale, este în cele din urmă o regulă de care se pare că lumea de azi nu vrea să mai ţină cont. Iar o potenţială ciocnire ar avea un efect devastator asupra unei lumi care şi-a pierdut reperele morale.

Omenirea se gândeşte astăzi tot mai mult la o ecologie naturală, pentru a păstra mediul înconjurător cât mai intact şi mai nepoluat pentru generaţiile care vor veni. Aproape nimeni nu se gândeşte însă la o *ecologie a spiritului*, în sensul de a transmite generaţiilor viitoare un mănunchi de valori moral-spirituale cât mai intacte şi mai nepoluate de otrăvurile ideilor de tip ateist-materialist. Am putea spune că dimpotrivă... Ceea ce se urmăreşte este tocmai *diluarea* acestor valori, *aggiornarea* lor cu spiritul lumii contemporane, răpindu-le astfel orice posibilitate reală de influenţă.

Cei care cred însă că îl pot elimina pe Dumnezeu din istorie prin felurite subterfugii se înşeală. Într-o bună zi vor realiza - prea târziu pentru ei - realitatea cuvintelor Domnului în toată măreţia lor cutremurătoare: *„Eu sunt Alfa şi Omega, Cel Dintâi şi Cel de pe Urmă, Începutul şi Sfârşitul.“* ***(Apoc. 22,13)***

NOTĂ: Motivele grafice care însoţesc aceste scrieri (inclusiv coperta) provin din sculpturi în lemn realizate de Gheorghe V.Cazacu , Rădăuţi, 1924.